

Kulturne politike i uloga blagdana - blagdan sv. Jurja u općini Maruševac

Gašparić, Ana Mari

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:460306>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Ana Mari Gašparić

Kulturne politike i uloga blagdana – blagdan sv.

Jurja u općini Maruševac

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Kulturne politike i uloga blagdana – blagdan sv. Jurja u općini Maruševac

Diplomski rad

Studentica:

Ana Mari Gašparić

Mentorica:

Doc. Dr. sc. Danijela Birt

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Mari Gašparić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Kulturne politike i uloga blagdana – blagdan sv. Jurja u općini Maruševac** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. rujna 2019.

SADRŽAJ

I. UVOD	3
II. LIK SV. JURJA U KONTEKSTU HRVATSKE ETNOLOGIJE	6
III. BLAGDAN SV. JURJA U OPĆINI MARUŠEVEC.....	8
IV. PRIPREMA I ODLAZAK NA TEREN U VLASTITU ZAJEDNICU	10
V. DIONICI VS. SUDIONICI OBILJEŽAVANJA BLAGDANA	13
a) Dionici - uloga i pogled.....	13
b) Povorka i sudionici.....	14
VI. KULTURNE POLITIKE OPĆINE MARUŠEVEC.....	21
VII. TRADICIJA MARUŠEVEČKOG KRAJA - OBILJEŽAVANJE BLAGDANA SV. JURJA.....	27
a) Promijenjena uloga tradicionalnih načina obilježavanja blagdana	30
b) Uloga pjesama	32
VIII. BLAGDANA SV. JURJA I IDENTITET MJEŠTANA.....	34
IX. STAV MLADIH I VAŽNOST AKTIVNOG UKLJUČIVANJA MLADIH U KULTURNA DOGAĐANJA	38
X. POPULARIZACIJA I OČUVANJE BLAGDANA SV. JURJA KAO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE	41
XI. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	46
XII. LITERATURA.....	48

SAŽETAK

U ovom radu istražujem ulogu i značaj koji tradicija obilježavanja blagdana sv. Jurja ima u maruševčkoj zajednici danas, kontekstualiziram članove lokalne zajednice koji sudjeluju u različitim načinima obilježavanja blagdana i njihove uloge. Također i stavove mještana spram uloga i značenja koje spomenuto obilježavanje blagdana kao tradicije zajednice ima za njih. Kako bih došla do tih podataka osobno sam sudjelovala u obilježavanju blagdana, također na navedenom primjeru kroz ovaj rad nastojim ukazati na značaj nematerijalne kulturne baštine za određenu zajednicu. Osim kroz sudjelovanje u događanjima organiziranima unutar proslave blagdana, potrebne sam podatke prikupljala i kroz razgovor s mještanima i ostalim sudionicima proslave te intervjuje. No, prije samog odlaska na teren i prikupljanja podataka, proučila sam relevantnu literaturu kako bih uopće stvorila ideju o relevantnosti određenih podataka i došla do pojmova čije je razumijevanje ključno za tijek i shvaćanje čitavog rada. Rada u kojem se naglasak stavlja na razumijevanje i ukazivanje na važnost očuvanja tradicije obilježavanja blagdana, njegovu ulogu u konstruiranju identiteta, kao i njegovih društvenih, obrazovnih, integrativnih i brojnih drugih uloga u zajednici koja taj blagdan slavi.

Ključne riječi: tradicija, blagdan sv. Jurja, nematerijalna kulturna baština, kulturne politike, identitet

SUMMARY

Cultural politics and the role of holiday – holiday of St. Juraj in Maruševac municipality

In this paper I will explore the role and significance that celebrating the holiday of St. Juraj as tradition have for community today, contextualize members of local community who participate in different ways of celebrating holidays and their role in such way of celebrating. As well as their attitude towards the roles and meanings that such way of marking the holiday has in the community of the local municipality. In order to get this information, I participated in celebrating the feast of St. Jurja, also on the above mentioned example, through this work, I try to point out the importance of intangible cultural heritage for a particular community. Besides participating, I spoke with members of the community who celebrated the holiday to collect data and also conducted interviews. But before going to the field and collecting the data, I studied the relevant literature, in order to create an idea of the relevance of certain data and definitions of key concepts, outlined in work, whose understanding is crucial to the course and comprehension of the whole work. A work that focuses on understanding and emphasizing the importance of preserving certain ways of marking the holidays as tradition of community. Which has very important role in designing of identities, as well as its social, educational, integrative and numerous other roles for the community that celebrate the holiday.

Ključne riječi: tradition, holiday of St. Jurja, immaterial cultural heritage, cultural policy, identity

I. UVOD

Juraj, blagdan sv. Jurja i njegovo obilježavanje unutar zajednice čije župe je upravo on zaštitnik te njegov značaj za pripadnike takvih zajednica nešto je o čemu ću govoriti u ovom radu. Ono što u ovome radu nastojim objasniti jest način na koji se blagdan obilježava, zašto baš na taj način, tko sve sudjeluje u obilježavanju, tko u njemu ima glavnu ulogu i zašto. Proslava blagdana sv. Jurja u općini Maruševac specifična je u odnosu na okolna mjesta koja također slave spomenuti blagdan. Uz posebnost središnjeg događaja, odnosno „povorke Jure Zelenog“, danas proslava blagdana i dana općine traje osam dana i obuhvaća niz različitih aktivnosti. Osim toga, kao što se iz samog naslova rada može primijetiti, uz proslavu blagdana kao očuvanja tradicije i baštine kraja, u radu će biti govora o kulturnim politikama te novim idejama koje će doprinijeti popularizaciji i uključivanju mještana u kulturna događanja, posebice mladih. Kulturne politike određene općine, tj. zajednice izravno se dotiču kulturne tradicije nekog kraja uz težnju da se ona očuva i potakne što veći broj mještana na sudjelovanje u kulturnim događanjima. Upravo je to ono o čemu ću na primjeru obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac govoriti kroz ovaj rad. Kako bi što lakše shvatili način na koji se blagdan sv. Jurja obilježava, najprije ću prikazati način na koji se blagdan nekada obilježavao u maruševčkom kraju, očuvanju takvog obilježavanja kroz godine, promjenama do kojih je došlo i ponešto o samom sv. Jurju. Neke od praksi izvođenih njemu u čast na prostorima Hrvatske, za koje možemo reći da su u velikoj mjeri prakticirane od strane hrvatskog stanovništva (uglavnom s prostora kontinentalne hrvatske) jesu: kićenje ograda, kuća, gospodarskih zgrada, ali i životinja, zelenilom i cvijećem, paljenje jurjevskih krjesova, povorka Jure Zelenog, odlazak na misu i obilnije pripremljeni ručak. Ono što je također važno napomenuti jest činjenica da spomenuti načini obilježavanja danas gube apotropejsko značenje te zadobivaju ono društveno i integrativno. Iz razgovora s predsjednicom KUD-a Klaruš, saznala da dolazi do određenog prekida u obilježavanju blagdana sv. Jurja na području općine Maruševac. Upravo zbog toga možemo promatrati obilježavanje i prethodno spomenuta različita značenja u dva dijela: do 60-ih godina 20.st. i od 90-ih godina. Osim intervjua s predsjednicom KUD-a, prilikom sudjelovanja u povorci razgovarala sam s mještanima, koristeći priliku kako bih ih upitala o njihovim stavovima i pogledima na blagdan, te njegovom značenju za njih osobno. Uz njih sam intervjuirala i načelnika, kako bih došla do određenih podataka vezanih uz kulturne politike. Prije nego ukažem na korištenu literaturu, smatram potrebnim spomenuti kako sam i sama dio zajednice u kojoj sam

provodila istraživanje. U definiranju i opisu kulturnih politika općine koristila sam se radovima koji se bave problematikom kulturnih politika, kao npr. članci Milovana Mitrovića. Osim njegovih radova, prije odlaska na teren i razgovora s mještanima općine Maruševac, proučila sam literaturu koja govori o samom Jurju i obilježavanju blagdana njemu u čast, kao onoga koji se veže uz dolazak proljeća. Također sam proučila i literaturu koja govori o kulturnoj baštini i tradiciji, kao npr. radovi Lidije Nikočević, Jasne Čapo Žmegač i sl., kako bih kvalitetno postavila obilježavanje blagdana u kontekst tradicije kraja i kulturne baštine.

Obilježavanje blagdana o kojem ću u radu govoriti uvijek se održavalo ili je uključivalo prakse koje su se odvijale na sam blagdan sv. Jurja koji je kalendarski zabilježen 23. travnja. Danas se u općini Maruševac obilježavanje tog blagdana, održava u periodu od nekoliko dana obzirom na to da je program proslave nadopunjen dodatnim sadržajima. Bez obzira na takvo nadopunjavanje proslave dodatnim događajima, onim središnjim se i dalje smatra povorka Jure Zelenog.

Slikovni prilog 1. Fotografija s prikazom lika Jure Zelenog. Fotografija je preuzeta s mrežnih stranica KUD-a Klaruš, 3. srpnja 2019.

Osim Jure Zelenog tj. mladića koji se „oblači“ u brezino granje i glavni je sudionik obilježavanja blagdana, u njemu sudjeluju i članovi *KUD-a "Klaruš"* iz Maruševca koji su

velikim djelom zaslužni za očuvanje maruševčke tradicije. Uz KUD u povorci sudjeluju i članovi DVD-a Maruševac, Kuburaška udruga KUM Maruševac i Konjička udruga "*Konj moj prijatelj*", te se s vremenom uključuju i brojne druge udruge s područja općine, čega ću se također dotaknuti kroz razradu spomenute teme. Upravo zbog promijenjenih značenja vezanih uz načine obilježavanja blagdana te velike važnosti Jure Zelenog za maruševčki kraj kao i ulogu koju on ima u životima mještana, odlučila sam pisati upravo o tom blagdanu. Kroz rad planiram ukazati na ono što sami mještani naglašavaju kao najvažnije u cjelokupnom programu obilježavanja blagdana, koji su razlozi potaknuli takve stavove, odnosno pozicije spram određenih načina obilježavanja blagdana, koje uloge taj blagdan ima u njihovoj zajednici i sl. Za sam kraj rada planiram ukazati na određene prijedloge popularizacije obilježavanja blagdana, čime se planira doprinijeti što većoj posjećenosti proslave blagdana, a samim time i omogućiti prijavu općine Maruševac kao zajednice koja čuva tradiciju obilježavanja blagdana na UNESCO-vu listu za zaštitu nematerijalne kulturne baštine.

II. LIK SV. JURJA U KONTEKSTU HRVATSKE ETNOLOGIJE

Sv. Juraj jedan je od najslavnijih kršćanskih mučenika Istočne i Zapadne crkve, rođen u 3. stoljeću u Kapadociji. Prihvatajući kršćanstvo dolazi u sukob sa zapovjednicima vojske, a na kraju i neposredno sa samim carem Dioklecijanom koji je težio uništavanju svih kršćana. Juraj se takvoj odluci cara otvoreno i žestoko suprotstavio, nastojeći vojnom vijeću ukazati na nepravedno i neopravdano proganjanje kršćana i uništavanje kršćanske vjere. Otvoreno je stao u obranu kršćana i zatražio od cara povlačenje donesene odluke o njihovim progonima. Upravo takva otvorena obrana kršćanstva i istupanje u obranu kršćana dovelo ga je do tamnice u koju ga je dao baciti sam car Dioklecijan, koji ga je kasnije osudio i na smrt. U skladu s odlukom cara i vijeća Juraj je podnio mnogo različitih načina mučenja, dok je na kraju po naredbi cara Dioklecijana smaknut odrublivanjem glave i komadanjem tijela te njihovim bacanjem u bunar. Taj se događaj, kako to Belaj navodi, prema legendi dogodio 23. travnja 303. godine u Palestini, zbog čega se upravo taj datum na koji je Juraj smaknut uzima kao spomendan svetog Jurja. (usp. 1998: 169.) Sv. Juraj slavi se svake godine, zbog čega se ubraja u godišnje, odnosno kalendarske običaje.

„... u hrvatskoj etnologiji imadu (...) naziv godišnji običaji, pored toga inače i naziv kalendarski, ročni pa periodiči. Svaki se od njih zbiva na određeni dan (ponajviše blagdan, svetačni dan) ili tijekom više dana kalendarske godine, vezan je za taj rok u godini i narod ga svake godine, dakle periodički, ponavlja i svagda nanovo proživljava.“ (Gavazzi 1991: 9)

Osim priča iz njegova života, uz sv. Jurja vezuju se i određene legende, od kojih je najpoznatija ona o ubijanju zmaja, zbog čega je i najčešći prikaz sv. Jurja onaj koji ga prikazuje smještenog na konju kako kopljem ubija zlog zmaja. Naime, ta legenda govori o tome kako je u jednoj močvari živio zli zmaj kojemu su stanovnici svakoga dana bili primorani žrtvovati dvije ovce. Kada im je ponestalo ovaca, svaki su dan morali žrtvovati odabranog mladića ili djevojku. No kada je došao red na kraljevu kći, Juraj je ubio zmaja i takvim činom izravno pridonio pokršćavanju kralja i svih njegovih podanika. (usp. Marjanić 2009: 27)

Osim takvog prikazivanja Jurja kao sveca, njega se u etnologiji također prikazuje kao mitološki lik i kao zaštitnika stočara. Jedno od zastupljenih vjerovanja i prikaza zelenog Jurja jest njegovo izravno povezivanje sa prirodom, tj. poistovjećivanje s vegetacijskim demonom. (usp. Gavazzi 1991: 51) Razlog tome je smještanje blagdana u periodu u kojem dolazi do buđenja prirode, zbog čega se Jurja u narodu promatralo kao onoga koji simbolizira buđenje

prirode iz sna. Na takvo tumačenje zelenog Jurja ukazuje nam i autorica Višnja Huzjak u svojoj knjizi pod naslovom *Zeleni Juraj* u kojoj piše: „Duh plodnosti vegetacije, koji se budi u proljeće, dovodi se u ophodima u selo sa željom, da svakom domu i gospodarstvu donese obilje.“ (1957:40) Upravo su zbog toga, organizirani ophodi i drugi oblici proslave tog blagdana kako bi se kroz njih doprinijelo što boljem razvoju vegetacije i plodnijoj godini. Uz prethodno spomenuta vjerovanja, prolaženjem kroz selo Juraj je na sebe simbolički sakupljao i sve ono što se kroz proteklu godinu u određenim kućanstvima nakupilo kao zlo. Takvim čišćenjem kuća i prizivanjem plodne naredne godine Juraj i proslava njegovog dana bila je među važnijim, ako ne i najvažnijim blagdan za seljake. Kada govorimo o Jurju kao mitološkom liku, potrebno je spomenuti, kako to i Vitomir Belaj u svojoj knjizi pod naslovom *Hod kroz godinu* navodi, ulogu mita u takvom definiranju lika Jurja. U spomenutom djelu Belaj o mitu piše ovako: „Ono, što je bitno, je obred, a mit je njegov neizostavni dio (bilo da ga se izgovara, bilo samo zna kako glasi). Obred pak, funkcija i značenje obreda u kojem djeluje mit, ne može više biti predmetom filologije, nego etnologije ... “ (1998:18) Prenošenjem priča s generacije na generaciju, o nekom liku kao zaštitniku, njegovom povezivanju s buđenjem prirode i pridavanjem apotropejskih moći, formira se njegova slika i vjerovanja u njegov značaj, zbog čega možemo govoriti o iznimnoj ulozi mita u definiranju određenih likova. U ovom slučaju u definiranju lika koji se izravno veže uz buđenje prirode, odnošenje zla i osiguravanje plodne godine, odnosno vjerovanje u njegove apotropejske moći od strane određenih zajednica. Osim opisa Jurja kao mitološkog bića kroz njegovo poistovjećivanje sa samim Perunom, u određenoj ga se literaturi spominjanje i kao zaštitnika stočara. Upravo zbog toga u određenoj se mjeri lik Jurja u etnološkoj literaturi povezuje sa kultom Mitre kojeg se u nekim europskim zemljama također smatralo zaštitnikom stoke. Prema tome, takvo se viđenje lika Jurja kao zaštitnika stočara izravno veže uz buđenje proljeća i mogućnost izvođenja stoke na ispašu. Kao i uz prethodno spomenuta pripisivanja apotropejskih moći i vjerovanja njegovom liku jer se upravo kićenjem stoke i gospodarskih objekata i prolaženjem Jurja kroz selo vjerovalo da se štiti od zlih sila. Čime se ponovo vraćamo na izniman značaj Jurja kao mitološkog i religijskog lika te obilježavanja njegova blagdana za sve zajednice koje su nekada živjele isključivo od poljoprivrede. (usp. Huzjak 1957: 40)

III. BLAGDAN SV. JURJA U OPĆINI MARUŠEVEC

Blagdan sv. Jurja u maruševčkom se kraju obilježava na način da mještani okite ograde zelenilom, dok selima prolazi povorka Jure Zelenog, kao središnjeg lika i simbola čitavog blagdana. Do Drugog svjetskog rata u povorci su sudjelovali isključivo muškarci uz pratnju tamburaša, dok bi mještani svoje ograde uglavnom kitili granama divlje kupine što je imalo apotropejsko značenje, odnosno ulogu zaštite od *coprnica* i ostalih zlih sila. Ispred prozora bi se stavljaio bijeli jorgovan, a na gospodarske objekte po tri grančice (jedna od breze, druga od trnja, a treća od jorgovana), koje su čuvale stado od raznih bolesti. Ujutro, na samo Jurjevo, mještani bi se umivali u čistoj vodi s bunara ili u rosi, a sve zbog vjerovanja da će obavljajući spomenute radnje ostati zdravi. Ono što je seljanima bilo od najveće važnosti jest činjenica da su od tog dana mogli započeti s proljetnom sjetvom i radovima u polju te s izvođenjem stoke na ispašu. Takvo obilježavanje blagdana sv. Jurja polako je slabilo i nestajalo nakon Drugog svjetskog rata zbog nastanka nove države u kojoj je u potpunosti promijenjen gospodarski, društveni, vjerski i politički život ili kako to jedan od mještana kaže: (Z.P.)

"Zbog novonastale situacije u državi, stanovnici općine Maruševac nisu više obraćali toliko pažnje na folklor i poštivanje tradicije u obilježavanju blagdana sv. Jurja, nego su se brinuli oko svoje svakodnevnice. Primarna okupacija bila im je kako što bolje organizirati svoj život, zbog čega su zapostavili tradicionalno obilježavanje Jure Zelenog."

Upravo je zbog toga postojao određen prekid sudjelovanja u povorci Jure Zelenog kao središnjeg načina obilježavanja blagdana između 60-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća. Iako su ljudi, možemo reći, zanemarili javno sudjelovanje u obilježavanju blagdana, u općini Maruševac ipak je postojala osoba kojoj zajednica može zahvaliti očuvanje povorke Jure Zelenog. Ta je osoba bio Slavko Šimunec koji je bez obzira na društveno-političku situaciju općine, stavove mještana i slično, nastojao očuvati povorku. Na to nam ukazuje i kazivanje predsjednice KUD-a Klaruš koja kaže ovako:

„Obred i očuvanje Jure Zelenog u našem kraju najviše zahvaljujemo gospodinu Slavku Šimunec koji je održao tu tradiciju kićenja Jure Zelenog u Čalincu. Jer treba znati da općina Maruševac ima 16 naselja, to su Ladanje Donje, Koretinice, Čalinec i drugi, dakle to je jedan konglomerat naselja, ali se Jura Zeleni najviše zadržao u Ladanju Donjem, Koretincu, Čalincu i Bikovcu. A gospodin Šimunec je održao taj običaj i poslije Drugog svjetskog rata, a to što je on održao, mi smo osnivanjem KUD-a nadopunili. A dokle god je on bio u mogućnosti on je bio Jura Zeleni koji je prolazio kroz selo (jer je bio u relativno visokim godinama), a kada više on nije bio sposoban biti Jura Zeleni

nadomjestio ga je tajnik KUD-a Klaruš Zlatko Peharda koji je sad već više od 10 godina Jura Zeleni i prolazi kroz selo i želi da to bude što bolje i da život ljudi u ovom kraju bude što bolji. Kažem, KUD je to nastavio i u okviru KUD-a plešu se i pjevaju pjesme koje su nastale u ovom kraju“

Danas, iako je sačuvana većina različitih načina obilježavanja blagdana sv. Jurja, njihova su značenja izmijenjena, tj. izgubilo se ono magijsko značenje, a povećala se društvena važnost sudjelovanja u obilježavanju blagdana za mještane. Blagdan se najvećim djelom obilježava prolaženjem povorke i kićenjem ograda sa zelenilom zbog želje mještana da se očuvaju stari načini i prakse prakticirane prilikom obilježavanja blagdana u njihovoj zajednici. U ponovnom oživljavanju proslave blagdana u općini Maruševac, uz već spomenutog gospodina Slavka, ključnu ulogu su imali predsjednica i tajnik KUD-a Klaruš, zajedno sa svim njegovim članovima. Kao što i Hameršak navodi, oni su svojim stručnim djelovanjima u velikoj mjeri utjecali na oživljavanje i očuvanje običaja kao tradicije kraja te time izravno doprinijeli podizanju svijesti o vrijednostima i značaju spomenutog običaja. (usp. Hameršak et al. 2013: 315) Osnivanjem KUD-a javila se težnja za očuvanjem tradicije obilježavanja blagdana sv. Jurja u maruševčkom kraju, a na njihov poticaj i brojni mještani započeli su s ponovnim sudjelovanjem u obilježavanju blagdana. Aktivnim uključivanjem izravno su doprinijeli daljnjem očuvanju povorke Jure Zelenog kao središnjeg događaja u proslavi blagdana kao tradiciji kraja.

IV. PRIPREMA I ODLAZAK NA TEREN U VLASTITU ZAJEDNICU

U radu se naglasak stavlja na razumijevanje i ukazivanje na važnost očuvanja obilježavanja blagdana sv. Jurja kao tradicije maruševčkog kraja, njegovoj ulozi u konstruiranju identiteta, kao i njegovih društvenih, obrazovnih, integrativnih i brojnih drugih uloga. Kako bih prikupila podatke potrebne za takvo razumijevanje, otišla sam na teren u zajednicu koja slavi spomenuti blagdan, a koje sam i sama dio. Upravo zbog toga smatram potrebnim naglasiti svoju insajdersku poziciju unutar istraživane zajednice i utjecaj takvog pozicioniranja na samo istraživanje, o čemu ću nešto više kasnije. Takvo pozicioniranje spram istraživane zajednice, za razliku od onog outsajderskog traži od istraživača/autora konstantno osvješćivanje svoje pripadnosti zajednici i subjektivnosti. Uz to ono za sobom povlači i neke pozitivne strane kao što je npr. olakšana komunikacija s kazivačima što u velikoj mjeri, između ostaloga, utječe na lakoću prikupljanja željenih podataka, čemu sam i sama svjedok.

Pitanja kojima sam se bavila prije samog odlaska na teren i prikupljanja željenih podataka usmjerena su, kako to i Potkonjak navodi na planiranje istraživanja, način određivanja i oblikovanja teme rada, odabiranje prikladnih tehnika za prikupljanje željenih podataka i postavljanje središnjeg istraživačkog pitanja. (usp. 2014: 36) U planiranju i pisanju rada uz odlazak na teren i provođenje intervjua s mještanima prilikom obilježavanja blagdana, također sam se koristila literaturom koja objašnjava ključne pojmove potrebne za razumijevanje rada. Upravo sam zbog toga proučavala literaturu koja problematizira kulturne politike, baštinu, tradiciju i kulturu te govori o liku Jurja i njegovom značaju. Takvo upoznavanje s osnovnim pojmovima kulture, baštine i kulturnih politika iznimno je važno za daljnje razumijevanje rada i problematike koja se kroz rad razrađuje. Neki od radova koje sam koristila jesu i radovi sljedećih autora: Naila Ceribašić, 2012., Jasna Čapo Žmegač, 1997., Milovan Gavazzi, 1991., Marijana Hamersak, 2013., Višnja Huzjak, 1957., Lidija Nikočević, 2012. i 2003. i Sanja Potkonjak, 2014. Nakon što sam proučila spomenutu literaturu krenula sam s pripremom za teren i osmišljavanjem smjernica kojima sam se vodila na terenu u prikupljanju podataka koristeći kako to i autorica Potkonjak navodi „...dvije ključne retoričke figure koje su konstantna pratnja promišljanju terenskog rada te predstaviti osnovne i najjednostavnije etnografske tehnike: sudioničko promatranje i polustrukturirani intervju.“ (2014: 63) Spomenute sam tehnike i sama koristila kao temeljne izvore za prikupljanje potrebnih podataka prilikom istraživanja. Uz sudjelovanje u povorci i ostalim događanjima, provela sam i polustrukturirane intervjue s načelnikom općine Maruševac i

organizatoricom/predsjednicom KUD-a Klaruš. Intervjui i neposredni neformalni razgovori koji su kako to i autorice Nevena Škrbić Alempijević et al. navode: „Neposredna kazivanja, kolokvijalni ton, neposredno opisivanje nekog događaja i sl., prikupljeni tehnikom intervjua i istraživačevih bilješki, čine osnovnu građu na kojoj se temelje etnološka i kulturnoantropološka spoznaja, analiza i interpretacija.“ (2016: 92) Intervjui koje sam provela bili su polustrukturiranog tipa, kako bih kazivačima omogućila određenu slobodu prilikom odgovaranja na postavljena pitanja, a samim time i lakše iznošenje njihovih vlastitih stavova. Tako organizirani i provedeni intervjui poslužili su mi za prikupljanje informacija o kulturnim politikama općine i poziciji koju unutar istih zauzima proslava blagdana sv. Jurja. Uz to, kroz razgovor s predsjednicom KUD-a prikupila sam podatke vezane uz način na koji se blagdan sv. Jurja obilježava, nastoji očuvati i značaju koje očuvanje takvog obilježavanja blagdana kao tradicije kraja ima za mještane.

Općina Maruševac sastoji se od 16 naselja: Bikovec, Biljevec, Brodarovec, Čalinec, Cerje Nebojse, Ladanje Donje, Druškovec, Greda, Jurketinec, Kapelec, Korenjak, Koretinec, Koškovec, Maruševac, Novaki i Selnik. Najmnogoljudnije i najveće naselje u općini jest Ladanje Donje u kojem i sama živim. Upravo zbog takve umreženosti u samu zajednicu i vlastite svijesti o značenju koje zajednica pripisuje obilježavanju blagdana, odlučila sam pisati upravo o njemu. Istražujući određeni fenomen, aspekt ili događaj zajednice kojoj pripadaš, između njenih članova i tebe kao istraživača postoji određeno razumijevanje zahvaljujući dijeljenoj kulturi, određenim identitarnim i socijalnim obilježjima i sl. U tom smislu je i uspostavljanje razgovora s kazivačima olakšano i nastupa znatno brže, kao i njihovo iskreno kazivanje, za razliku od situacije u kojoj bi istraživač bio neka osoba izvana. (usp. Potkonjak 2014: 31) U toj mjeri je i meni kao pripadnici maruševčke zajednice, stupanje u razgovor s mještanima bilo olakšano, kao i iznošenje njihovih stavova o spomenutom obilježavanju blagdana. No, uz takvu insajdersku poziciju, odnosno pripadanje određenoj zajednici koja je predmet istraživanja, javlja se potreba istraživača za njegovim odvajanjem subjektivnih stavova i doživljaja od samog istraživanja. Potrebno je dopustiti svakome od kazivača i pripadnika istraživane skupine da se izrazi, bez nametanja svog vlastitog stava. Takvo odvajanje iznimno je zahtjevan zadatak zbog činjenice da je svako iskustvo koje kao ljudska bića imamo subjektivno. Upravo su zbog toga moj odlazak i priprema za teren uz proučavanje literature uključivali i buđenje svijesti o vlastitoj poziciji istraživača unutar zajednice kojoj i sama pripadam. Unutar vrednovanja takve pozicije koju istraživač zauzima, kako to i Sanja Potkonjak u svojoj knjizi *Teren za početnike* navodi, u obzir uzima vrednovanje i: „... određivanje različitih razina „lojalnosti“, osobnih predispozicija i uvjetovanosti koje bitno

utječu na to kako istraživanje konceptualiziramo, izvodimo i, u konačnici, prikazujemo rezultatima.“ (2014: 28) Pozicioniranje istraživača određenog događaja unutar zajednice iz koje istraživač dolazi, za sobom poteže dodatne probleme i od istraživača zahtjeva konstantno osvještavanje vlastite pozicije kako na terenu, tako i prilikom obrade prikupljenih podataka. „Etnolog u takvim istraživanjima dijeli kulturno iskustvo s istraživanima, djelatan je član društva. To je istraživanje za razliku od etnografije koja proučava iskustva dalekog, okrenuto promišljanju iskustva bliskoga.“ (ibid: 28) Iako nijedan pogled, stav ili pak pisanje nije u potpunosti objektivno, na što nam ukazuju i autorice Nevena Škrbić Alempijević et al. u svom djelu naslova *Misliti etnografski*: „... nepostojanje neutralnosti istraživačeve pozicije u autoetnografskom i u bilo kojem drugom istraživanju; biografija autora uvelike određuje način sagledavanja istraživane teme.“ (2016: 91) Niti je svrha etnološkog istraživanja iznošenje i konstruiranje jedne jedine ispravne istine, već potreba kritičkog pogleda i problematiziranja onog doživljenog na terenu. Propitati ispravnost, pozitivne, ali i one negativne strane nekog događaja, u mom slučaju obilježavanja blagdana sv. Jurja kao zaštitnika općine te iz takvog analiziranja prikupljenih podataka i njihovog kritičkog propitivanja proizvesti relevantan etnološki rad. Slično tome i Sanja Potkonjak u svojoj knjizi *Teren za početnike* govori o etnografiji za koju kaže: “Dok bi, s jedne strane, njezin cilj bio sadržan u deskripciji i klasifikaciji, s druge je strane njezin cilj shvaćen kao interpretacija, odnosno tumačenje, ali i društvena kritika.“ (2014: 85) Što nam izravno ukazuje na ulogu koju etnografija kao etnografski opis određenog događaja, pojave ili zajednice ima uz njihovo opisivanje i približavanje čitateljima. Ulogu kritičkog propitivanja i analiziranja promatranog uzimajući u obzir različite kontekste. Govoreći o raznovrsnim ulogama etnografskog teksta, potrebno je spomenuti da i ovaj rad uz opis događaja vezanih uz proslavu blagdana, također uključuje njihovo problematiziranje i dodatno promišljanje praćeno analizom.

V. DIONICI VS. SUDIONICI OBILJEŽAVANJA BLAGDANA

U ovom ću se poglavlju dotaknuti različitih pojedinaca koji na određen način doprinose proslavi blagdana i njihovom značaju za isti. Pojedinaца koji se izravno uključujući u proslavu kao sudionici, kao i onih koji doprinose njenom organiziranju bez izravnog uključivanja kao dionici. Kako bismo uopće odredili u čemu se to sudionici u obilježavanju blagdana razlikuju od njegovih dionika te koje su njihove uloge i pogledi na sam blagdan i njegovo obilježavanje, potrebno je definirati spomenute pojmove i odrediti razlog razlikovanja sudionika od dionika. Sudionike definiramo kao sve one koji se uključuju neposredno u sam trenutak obilježavanja određenog događanja, kao što i iz same riječi sudionici možemo iščitati, oni u tom događanju fizički prisustvuju. Za razliku od njih dionici su oni pojedinci ili grupe ljudi koji su u doticaju ili pod utjecajem određene aktivnosti, događaja, proizvoda i sl.. Razlika je u tome što oni nisu u samom trenutku održavanja određenog događanja u njemu aktivno prisutni. S njim su neposredno povezani svojim ulaganjima u njega, organiziranjem istog ili pak nešto treće što je prethodilo njegovom fizičkom održavanju. Iz tako definiranih prethodno spomenutih pojmova sudionika i dionika, možemo zaključiti da određeni dionici mogu postati i sudionici određenog događanja, svojim izravnim fizičkim uključivanjem u sami trenutak obilježavanja. Primjer takvog preklapanja pozicija dionika i sudionika određenog događaja možemo primijetiti i prilikom obilježavanja samog blagdana sv. Jurja u općini Maruševac. Naime, načelnik kao onaj koji je svojim radom, zajedno s brojnim drugim udrugama i pojedincima zaslužan za organiziranje proslave blagdana jest dionik istog. Dok svojim neposrednim aktivnim sudjelovanjem npr. u povorci Jure Zelenog, postaje sudionik tog obilježavanja blagdana u kojemu je prije tog trenutka aktivnog uključivanja bio samo dionik. Osim načelnika općine, postoje brojni drugi sudionici i dionici obilježavanja blagdana o kojima ću reći nešto više kroz sljedeća potpoglavlja.

a) Dionici - uloga i pogled

Kao što sam već u uvodnom dijelu ovog poglavlja navela, dionici su oni pojedinci i grupe ljudi koji su dali svoj doprinos u omogućavanju obilježavanja nekog događaja, u ovom slučaju blagdana Sv. Jurja. Neki od dionika koji su uključeni u organizaciju proslave blagdana Sv. Jurja u općini Maruševac su: vijećnici općine Maruševac zajedno sa zamjenikom načelnika i već spomenutim načelnikom općine, određeni pokrovitelji, stručni suradnici i

menadžeri glazbenika koji nastupaju u sklopu obilježavanja blagdana. Svatko od njih na neki je način uključen u organiziranje održavanja nekog od isplaniranih dijelova programa proslave. Neki od tih dionika, koji nisu članovi zajednice općine Maruševac, isključivo obavljaju svoj posao, npr. vodeći pregovore oko detalja nastupa određenih izvođača, dok sam blagdan za njih nema posebno značenje. Uz njih, u organizaciji programa proslave blagdana, sudjeluju i vođe KUD-a Klaruš zaduženi za organizaciju povorke. Članove KUD-a, odnosno predsjednicu i tajnika, iako su uključeni u pripreme i organizaciju samog događaja proslave blagdana kroz organizaciju povorke, ne možemo smatrati isključivo dionicima tog događanja. Razlog tome jest njihovo aktivno i izravno uključivanje u povorku kao središnji događaj obilježavanja, zbog čega ih se ubraja u njegove sudionike, o čemu ću nešto više reći kroz iduće potpoglavlje.

b) Povorka i sudionici

Sudionici samog obilježavanja blagdana sv. Jurja, a s njime i dana općine Maruševac svi su oni koji su u ovih osam dana obilježavanja sudjelovali u događanjima organiziranim u tu svrhu. Naime, osim već prethodno spomenutih organizatora događanja koji nisu nužno prisutni u trenutku njihova realiziranja, tj. odvijanja, postoje i oni koji se u njih aktivno uključuju. Sudionici događanja svi su oni koji nastupaju, vode ili rade na njima kao konobari, prodavači i sl., ali i svi mještani koji se u njih uključuju. Kada govorimo o mještanima kao sudionicima obilježavanja blagdana sv. Jurja, a time i dana općine Maruševac, možemo ih kategorizirati u nekoliko skupina. Krenemo li redom od prvog dana obilježavanja, prema onom posljednjem i promatramo događanja koja prate pojedine dane obilježavanja, vidimo da postoje mještani općine koji se u obilježavanje blagdana uključuju na različite načine. Neki od njih su i roditelji male djece, osnovnoškolci i njihovi mentori koji su ostvarili određene uspjehe na raznim natjecanjima, čiji se prijem u sklopu ovogodišnjeg obilježavanja blagdana odvio 17. travnja 2019., što je ujedno bio i prvi dan proslave. Idući se dan obilježavanja (22. travnja) odvio središnji događaj čitave proslave, odnosno kulturna manifestacija Jure Zelenog koji zajedno s povorkom prolazi kroz određena sela općine (svake godine kroz nekoliko različitih sela). Govorimo o kulturnoj manifestaciji obzirom na to da je upravo povorka Jure Zelenog najvećim dijelom ona koju se teži zaštititi kao nematerijalnu kulturnu baštinu kraja. Prema tome unutar čitave proslave blagdana koja danas uključuje brojne događaje raznovrsnog tipa, prolaženje povorke Jure Zelenog centralno je kulturno događanje čitavog

programa obilježavanja. O važnosti ophoda povorke govori i Gavazzi u svojoj knjizi *Godina dana hrvatskih narodnih običaja* u kojoj piše ovako: „ ... posebno su značajni o Jurjevu jurjevski ophodi *jurjaša (jurjašica), jurjevčana, đurđara, Đure, zelenog Jurja.*“ (1991: 43) Povorka, odnosno pripreme u obliku oblačenja Jure Zelenog u zelenilo i okupljanje udruga započinje u 11 h ispred Doma kulture, u vrijeme trajanja podnevne mise u župnoj crkvi. Po završetku kićenja Jure Zelenog povorka sastavljena od članova KUD-a i ostalih udruga koje u njoj sudjeluju, na čelu s Jurom Zelenim kreće prema župnoj crkvi. Dolaskom povorke pred crkvu i završetkom mise, Jura Zeleni zajedno s članovima KUD-a pjeva i pleše, a najčešće izvođene pjesme prilikom ophoda jesu one naziva: *Kuda Jura hodu, tuda pole rodi i Prošel je prošel pisani Vuzem.* Upravo zbog toga, kao sudionike u obilježavanju blagdana u ovom slučaju možemo navesti sve mještane koji su bili na misi, sudjelovali u kićenju Jure Zelenog, ali i one koji su došli i ostali gledati prethodno spomenute plesove i pjesme. Nakon što su otplesali, otpjevali i nakon što je Jura Zeleni izrekao prigodne riječi, povorka je mogla krenuti.

Slikovni prilog 2. Fotografija s prikazom prolaženja povorke selom i njenim promatranjem od strane mještana. Fotografija je preuzeta s mrežnih stranica općine, 3. srpnja 2019.

U toj povorci kao središnjem obliku obilježavanja blagdana sv. Jurja uz samog Juru Zelenog sudjeluju: KUD Klaruš i tamburaši KUD-a, vatrogasci, brojne udruge s područja općine Maruševac: Kuburaška udruga, udruga Gmajna, udruga žena Jurketinec, udruga umirovljenika, udruga *Konj moj prijatelj* i ostali pojedinci s prostora općine koji nisu članovi neke od prethodno spomenutih udruga. Razgovarajući s mještanima koji su se uključili u

povorku i samo prolaženje kroz sela, imala sam priliku saznati nešto više o razlozima njihovog uključivanja u povorku i njihovim dojmovima o ovogodišnjoj povorci. Glavni razlog uključivanja koji svaka osoba u povorci s kojom sam razgovarala ističe jest očuvanje tradicije njihovog kraja, tradicije koju smatraju posebnom i vrijednom očuvanja. Iz toga izravno proizlazi i njihovo naglašavanje važnosti samog blagdana i njegovog obilježavanja u konstrukciji njihovih identiteta kao članova zajednice općine Maruševac, o čemu ću nešto više kasnije u radu. Osim važnosti obilježavanja blagdana i sudjelovanja u povorci s namjerom očuvanja običaja i naglašavanja identiteta, jedan od glavnih razloga sudjelovanja u njoj jest i društveni faktor. Odnosno druženje i uživanje u proslavi blagdana, kroz organizirano okupljanje oko hrane i pića na određenoj destinaciji povorke, koje se odvija po završetku paljenja krijesa. Osim mještana koji su se uključili u sam ophod, ima i onih koju su kao članovi nekih od prethodno spomenutih udruga, ili pak samoinicijativno pripremili određen oblik okrijepe za povorku. Naime, među stanovništvom općine Maruševac prilikom obilježavanja blagdana sv. Jurja prolaženjem povorke, postoji praksa čašćenja njezinih članova. Mještani, nekada žene i djeca koje nisu sudjelovale u povorci, a danas svi oni koji nisu u mogućnosti u njoj sudjelovati pripremaju nešto za okrjepu njenih sudionika. Najčešće se povorku časti različitim vrstama pića te domaće pripremljenim zalogajima i slasticama, što ujedno služi članovima povorke kao odmor.

Slikovni prilog 3. Fotografija prikazuje čašćenje povorke. Fotografija s terenskog istraživanja u općini Maruševac tijekom 2019. godine. – Autor fotografije je Ana Mari Gašparić.

Mještani koji ne sudjeluju u povorci, već pripremaju okrjepu koriste to kao priliku za pozdravljanje Jure Zelenog koji *trjavkom* dodiruje ograde kuća pored kojih prođe. Iako se značenje, odnosno uloga takvog dodirivanja ljudi i ograda *trjavkom* s godinama promijenila, mještani i dalje uživaju u spomenutoj praksi. Osim mještana koji daruju povorku postoje i oni koji ju promatraju bilo na prozorima ili u dvorištima, dok ju neki od mještana čak daruju novcem, što je također jedan od običaja koji se prakticirao u zajednici. Razlika je u tome što danas taj novac kojim se daruje povorka ide u blagajnu KUD-a, ujedno i glavnom organizatoru, koji taj novac koristi za različite potrebe kao što su organizacija određenih događanja, obnova garderobe i sl. Sve u svemu, kada je riječ o tom središnjem događaju obilježavanja blagdana, odnosno povorci Jure Zelenog, velik broj mještana uključen je u samo događanje na neki od prethodno spomenutih načina, ovisno o mogućnostima i interesima. Većina ljudi koji se uključuju u povorku, dio su obitelji nekog od članova udruga koje sudjeluju u povorci, kako sam to iz razgovora mogla doznati. Uz njih postoje i oni sudionici koji naglašavaju postojanje tradicije sudjelovanja u povorci unutar njihove obitelji, zbog čega u njoj sudjeluju i različite generacije, od baka i djedova, pa sve do roditelja koji u povorku vode svoju djecu različitih uzrasta.

Tako organizirana povorka prolazi svake godine kroz nekoliko različitih sela općine Maruševac, s obzirom na to da se općina sastoji od 16 sela, zbog čega je nemoguće prolaženje kroz sva ili većinu sela prilikom svakog obilježavanja blagdana. Upravo je zbog toga ono podijeljeno u pet različitih ruta koje se svake godine izmjenjuju. I ove je godine organizirano prolaženje povorke kroz četiri sela općine: Maruševac kao polazišne točke, Kapelec i Čalinec, te Cerje Nebojse kao odredišne točke povorke. Dolaskom u Cerje Nebojse u kojem se kao završetak jurjevskih ophoda postavio krijes, odvalo se spaljivanje Jure Zelenog što simbolizira uništavanje svih zala koja je prolazeći selom Jura Zeleni uspio sakupiti. Po završetku „spaljivanja Jure Zelenog“, na odredištu se organizira priprema hrane i druženje uz pripremljeno jelo i piće. Time se ponovno dotičemo već prethodno spomenute društvene komponente koja prati čitavo obilježavanje blagdana i koja je danas među mještanima jedna od njegovih glavnih komponenti.

Slikovni prilog 4. Fotografija prikazuje paljenje krijesa kao simbol spaljivanja svog zla. Fotografija s terenskog istraživanja u općini Maruševac tijekom 2019. godine. – Autor fotografije je Ana Mari Gašparić

Slikovni prilog 5. Fotografija prikazuje okupljanje i druženje uz pjesmu i ples na odredištu. Fotografija je preuzeta s mrežnih stranica općine, 3. srpnja 2019.

Uz već spomenute oblike obilježavanja blagdana, postoje i oni sportskog, religijskog, obrazovnog, kulturnog i zabavnog karaktera također organizirani kao dio proslave. Neka od takvih događanja su i nogometna utakmica na kojoj su ove godine snage odmjerili nogometaši nogometnog kluba iz Ladanja Donjeg i oni iz Jurketinca, a koja se odigrala 24. travnja. Možemo reći da u obilježavanju blagdana sudjeluju igrači, članovi njihovih obitelji, ali i ostali posjetitelji koji su voljni pogledati utakmicu i iskoristiti priliku za druženje. Osim nogometa, još jedan oblik sportskih aktivnosti kao proslave blagdana jest i organizirani turnir u šahu te natjecanje u strjelicaštvu. Uz sva prethodno spomenuta događanja ove godine u župnoj je crkvi bilo organizirano stručno predavanje na temu „Izrael- sveta zemlja“, koje je održao prof. mr. sc. Drago Obradović, stručnjak za arheologiju Bliskog istoka. On je održavši predavanje o Izraelu i Biblijskim spisima kao dio programa obilježavanja blagdana sv. Jurja postao sudionik istog. Kako je i sam izjavio, iznimno mu je zadovoljstvo bilo sudjelovati u obilježavanju blagdana prepričavajući neka iskustva i doživljaje sa svojih ekspedicija, obzirom na to da je i sam rodom iz maruševčkog kraja. Nakon što sam spomenula povorku kao središnji događaj čitavog programa obilježavanja blagdana, religijske (kao što su npr. održavanje misa i okupljanje crkvenih zborova), obrazovne i sportske manifestacije, ostaje mi spomenuti i one zabavne. U taj oblik proslave možemo ubrojiti organizirana druženja pod šatorom uz dva različita tamburaška sastava te pred sam kraj tjedna i koncert jednog od poznatih hrvatskih estradnih pjevača. Uz njih kao zabavljače u organiziranje i realiziranje proslava uključeni su brojni ljudi „iza kulisa“ koji možda u samom trenutku proslave nisu prisutni te njih, kao što smo već spomenuli, nazivamo dionicima. Za kraj opisa ove proslave blagdana spomenut ću i dane folkloru koji su ove godine održani 18. put i koji su ugostili folkloriše iz Zagreba, Zaprešića, Klenovnika i Nedelišća. Uz dva dana popraćena pjesmom i plesom koji su izveli KUD-ovi, održana je 16. županijska smotra puhačkih orkestara. Čitavi je program obilježavanja blagdana sv. Jurja i dana općine Maruševac završio u nedjelju 28. travnja izvođenjem predstave Kerekesh teatra. Smisao takvog nabranja i opisivanja događaja koji su se odvijali u tjednu, tj. kroz osam dana organizirane proslave blagdana sv. Jurja i dana općine jest želja da ukažem na težnju organizatora da mještanima omoguće izbor, tj. donošenje odluke u kojima od spomenutih događanja žele sudjelovati. Kao što sam već navela, središnji i ujedno najposjećeniji događaji čitave proslave blagdana bili su povorka Jure Zelenog i smotra folkloru. Važno je spomenuti kako je prilikom govora održanih na samoj smotri folkloru naglasak bio stavljen na tradiciju maruševčkog kraja, kako na Jurjevu i njegovoj proslavi, tako i brojnim drugim radnjama iz prošlosti. Neke od običaja i prikaza svakodnevice mještana nekada, u prošlom stoljeću, prikazali su članovi KUD-a kroz pjesmu,

ples, ali i određen oblik glume na danima folklora održanima u sklopu obilježavanja blagdana. Iako su upravo dani folklora i povorka Jure Zelenog bila dva najposjećenija događanja, mještani su sudjelovali u različitim, već prethodno spomenutim događanjima, ovisno o njihovim mogućnostima i interesima, što je upravo i bio cilj tako raznoliko organiziranog programa proslave. Pružiti mogućnost odabira između širokog raspona događanja, kako bi se osiguralo pokrivanje svih ili barem većine interesnih područja mještana, od onih sportskih, preko religijskih, obrazovnih i kulturnih, pa sve do događaja zabavnog karaktera. Do ideje obogaćivanja programa organizatori su došli promatrajući posjećenost blagdana prethodnih godina i posjećenost neovisno organiziranih sportskih manifestacija, događaja zabavnog tipa, itd. Uviđajući relativno velik broj posjećenosti spomenutih događanja, odlučili su ista uklopiti u samu proslavu blagdana i time potaknuti mještane na aktivnije uključivanje u njegovu proslavu.

VI. KULTURNE POLITIKE OPĆINE MARUŠEVEC

Kada govorimo o organiziranju određenog kulturnog događanja, posebice onog koje je od iznimnog značaja za određenu zajednicu, kao što je to slučaj s blagdanom sv. Jurja u općini Maruševac, postoje brojne sitnice i aspekti na koje je potrebno obratiti pažnju. Upravo zbog toga članovi općinskog vijeća s načelnikom općine i članovi KUD-a Klaruš, s predsjednicom Anom Rehvald i tajnikom Zlatkom Pehardom, odlučili su uključiti raznolika događanja u program proslave blagdana i dana općine. Prije nego započnem o kulturnim politikama na prostoru općine Maruševac, potrebno je najprije definirati neke opće pojmove, kao što su kultura, kulturna politika, kultura sela i sl. Tako na primjer Milovan Mitrović o kulturnim politikama govori kao o radnjama određene zajednice koje su pomno isplanirane i detaljno organizirane, a koje se usmjeravaju prema zaštiti kulturnog dobra, poticanju, ali i istovremenoj potpori kulturnog stvaralaštva i razvijanju kulturnog života uopće. (usp. Mitrović 1988: 321) Primijenimo li izneseno na kulturnu politiku i njene programe u općini Maruševac, a samim time i na obilježavanje blagdana sv. Jurja, vidimo da organizirajući proslavu blagdana organizatori imaju na umu svaku od prethodno navedenih komponenti koje u sklopu kulturnih politika spominje autor Milovan Mitrović. Naime, kao što je to i sam načelnik rekao, njihova je namjera omasovljavanje posjećivanja obilježavanja blagdana, prvenstveno povorke Jure Zelenog kako bi se samu povorku moglo zaštititi kao dio nematerijalne kulturne baštine. Time se izravno objašnjava prva od spomenutih komponenti kulturne politike, ona o zaštiti stvorenih kulturnih dobara, što je zajednici općine Maruševac iznimno važno zbog očuvanja jednog od konstruktivnih elementa njihovog identiteta. Sljedeća komponenta koja se u citatu navodi jest poticanje i potpora kulturnog stvaralaštva, što je izravno vidljivo i na primjeru općine Maruševac te načinu na koji je samo obilježavanje blagdana organizirano. Potičući na sudjelovanje različitih udruga te organizirajući raznovrsna događanja izravno se potiče mlade na sudjelovanje u kulturnom životu, kako kroz proslavu blagdana sv. Jurja, tako i brojnim drugim inicijativama. Kada sam već spomenula raznovrsnost događaja uključenih u program, možemo se dotaknuti i posljednje komponente koja ukazuje na značaj kulturnih politika za razvoj kulturnog života svih društvenih skupina. Pružajući mogućnost izbora sudjelovanja u raznovrsnim događanjima stvara se inicijativa za uključivanjem u kulturna događanja među stanovništvom. Spomenuta inicijativa i aktivno sudjelovanje u kulturnim događanjima izravno doprinosi razvoju kulturnog života zajednice. Takvim se postupcima uz doprinošenje očuvanju tradicije kraja i kulturnom uzdizanju članova

zajednice, doprinosi i socijalizaciji mladih zahvaljujući druženju u pozitivnom okruženju.

Osim prethodno spomenute kulturne politike, valja spomenuti i kulturu koju se definira:

„... i kao prihvaćeni obrazac vjerovanja, mišljenja, osjećanja, ponašanja i djelovanja svakog pojedinca u društvu. Shodno tome, kulturna politika nije samo usmjeravanje kulture nego je, prije svega, usmjeravanje ljudi kao svjesnih aktera koji imaju svoje osobne potrebe i interese, odabrane vrijednosti i prihvaćene norme.“ (Mitrović 1988: 321)

Upravo iz tog razloga, različitih potreba i interesa ljudi, organizatori programa obilježavanja blagdana sv. Jurja osmislili su brojna već prethodno spomenuta događanja raznolikog karaktera. Događanja koja se protežu od onih kulturnog značaja koja doprinose očuvanju određenog običaja, preko religioznih, pa sve do onih sportskog i zabavnog karaktera. Sva od navedenih događanja osmišljena su unutar određenih kulturnih politika koje teže obogatiti kulturni život sela. Tako na primjer jedan od autora koji se bavi kulturnim politikama, u jednom od svojih članaka za kulturnu politiku kaže sljedeće:

„Politika i kultura odnose se kao razlike unutar istog. Stoga kulturna politika i ne može biti drugo do konkretna instrumentalizacija ciljeva, izvršilaca, resursa, postupaka sredstava i rokova koja ima zadatak da kulturni pogon, kao profesionalni sektor kulture, ali i ostale su-sektorske organizacije, grupe i djelatnosti, uskladi s temeljnim programom i planom društvenog razvoja ustanovljenim od strane vladajuće društvene grupe ili klase.“ (Posavec 1988: 23)

Naime, unutar određenih kulturnih politika postoje različite ideje, ciljevi, programi realizacije tih ciljeva i sl. koje donose članovi općinskog vijeća zajedno s načelnikom. Kada govorimo o idejama, namjerama i planovima koje općina Maruševac ima, a koji su vezani uz unaprjeđivanje kulturnog života zajednice, a samim time i očuvanja tradicije i kulture kraja, ima ih nekoliko. Jedna od takvih ideja, čija je realizacija već započela izgradnja je kulturnog centra općine Maruševac, od čije se izgradnje očekuje stvaranje dodatnog poticaja među mještanima na sudjelovanje u kulturnom životu. Izgradnja takvog kulturnog centra, kako je to načelnik naglasio, omogućena je uspješnim pregovorima između Crkve i Općine, ali isto tako i pozitivno ocijenjenim projektom za sufinanciranje njegove izgradnje. Iz toga vidimo da se uspješna realizacija određenih ideja, pa tako i onih osmišljenih unutar kulturnih politika, događa upornim radom, aktivnim sudjelovanjem u brojnim događajima i razvijenim socijalnim vještinama (npr. pregovaranje). Osim toga, neke od ideja koje je načelnik prilikom razgovora spomenuo jest i otvaranje „etno imanja“, obzirom na to da se nedaleko od same crkve postoji kuća s početka prošlog stoljeća koja je još uvijek poprilično dobro očuvana. Na kući je jasno vidljiv način gradnje i materijal od kojeg je građena, odnosno blato i slama

(prvenstveno), te je kao takva odlična reprezentacije onoga kakve su se kuće gradile u maruševčkom kraju tijekom 20. stoljeća. Plan je otvoriti imanje s *hižom* i dvorištem na kojem će se nalaziti *stagelj*, *štala*, *kočnjak* i *kuružjak*, kao onoga što se u spomenuto vrijeme nalazilo na dvorištu većine domaćinstva. Time bi se dodatno aktiviralo mještane na sudjelovanje u kulturnom životu, bilo pričama iz svojih života koje su im ispričali bake i djedovi, bilo tradicionalnim predmetima ili receptima. Izravno povezano s time, namjera je obnoviti i predstaviti neka od starih jela, kao npr. takozvani *krumpijerik v lončiku* kao tradicionalno jelo Ladanja Donjeg. Osim toga, plan je, kako to načelnik naglašava, negdje u budućnosti prikupiti i određene podatke o tradicionalnim jelima ostalih sela općine te doprinijeti i njihovom obnavljanju i popularizaciji. Imajući na umu sve prethodno spomenute ideje i njihovu realizaciju možemo govoriti o očuvaju kulture maruševčkog kraja, odnosno podizanju njegove kulturne svijesti, te istovremeno čuvanje tradicije čiju važnost naglašavaju i sami mještani. Popularizacijom kulture, obogaćivanjem kulturnog života sela, ali i naglašavanjem očuvanja tradicije, neposredno se doprinosi i čuvanju obilježavanja blagdana sv. Jurja, kao i poticanja zainteresiranosti za sam blagdan i uključivanje u njegovu proslavu.

Kada govorimo o kulturnoj politici sela, potrebno je napomenuti kako postoje četiri različita modela takvih kulturnih politika: tradicionalističko-elitistički, prosvjetiteljsko-aktivistički, komercijalno-potrošački i autonomno-humanistički. Iako autor navodi postojanje različitih modela kulturnih politika sela, smatram da većina općina unutar svojih planova i ideja osmišljenih unutar određenih kulturnih politika kombinira prethodno spomenute modele. Tako na primjeru kulturnih događanja osmišljenih od strane općine Maruševac, konkretno na primjeru obilježavanja blagdana sv. Jurja vidimo kombiniranje tradicionalističkog, aktivističkog, ali i humanističkog modela. Uloga obilježavanja blagdana u životima mještana zauzima različite funkcije, dok je svrha kulturnih politika potaknuti mještane upravo na aktivno uključivanje u sam kulturni život kraja. Osim toga, kulturnim se politikama, a time i osmišljenim programom obilježavanja blagdana sv. Jurja nastoji očuvati tradicija kraja, potaknuti mještane na druženje, komuniciranje između različitih generacija te zabavljanje uz kulturni i zabavni program. Iz svega toga možemo zaključiti kako su kulturne politike zapravo kombinacije različitih prethodno spomenutih modela, kojima se teži potaknuti ljude na aktivno sudjelovanje u kulturnom životu zajednice i međusobno druženje.

Jedna od zanimljivih teza iz članka pod naslovom „Selo i kulturna politika“ je ona o tome kako su upravo mladi zanimljiv objekt kulturnih politika te njihov potencijalni subjekt. (usp. Mitrović 1988: 325) Upravo zbog toga brojni organizatori određenih kulturnih

dogadjanja te oni na vodećim položajima unutar samih općina i kulturnih organizacija teže potaknuti mlade na aktivno uključivanje u različita kulturna događanja. Tako i predsjednica KUD-a Klaruš uz pomoć tajnika, zajedno s načelnikom teži što većem aktiviranju i povećanju interesa mladih za stare običaje kraja. U tom smislu i poticaj na uključivanje mladih u plesnu skupinu ili tamburaški sastav KUD-a, u njegovu dramsku skupinu ili pak u onu etnografsku koja se bavi prikupljanjem starih predmeta i usmenih predaja. Sve prethodno spomenute aktivnosti od iznimnog su značaja za zajednicu zbog podizanja kulturne svijesti kako među mladima, tako i unutar zajednice kao cjeline. Uključivanjem u neku od prethodno spomenutih skupina, tj. udruženja ponovno se vraćamo na neizbježan faktor svih kulturnih događanja o kojemu sam već prethodno govorila, a to je druženje. Susretanje prijatelja ili pak upoznavanje novih ljudi, a samim time i pružanje prilike djeci da se druže s vršnjacima uz pjesmu i ples. Osim djece zbog različitih generacija koje se uključuju u povorku, svatko od pojedinaca u povorci pronalazi nekog poznanika ili pak starog prijatelja i u tom trenutku uključivanje u povorku počinje koristiti kao priliku za druženje. Osim druženja prilikom samog ophoda povorke, ono se nastavlja i po njezinom završetku sudjelujući u organiziranom okupljanju oko hrane i pića na određenoj točki povorke.

Slikovni prilog 6. Fotografija prikazuje druženje na jednom od stajališta. Fotografija je preuzeta s mrežnih stranica općine, 3. srpnja 2019.

Susretanje starih prijatelja i obnavljanje starih sjećanja ili pak upoznavanje novih prijatelja i stvaranje novih uspomena, što izravno doprinosi razvoju socijalnih vještina ljudi. To je od velikog značaja kod djece koja svoje vrijeme provode družeći se s ljudima uz pjesmu, ples i tradiciju vlastitog kraja, umjesto zadubljeni u virtualni svijet. Imajući na umu takvo shvaćanje mladih kao objekta kulturnih politika i njenih potencijalnih subjekata, možemo započeti govor o načelima povezanima s kulturnim politikama. Točnije o tri načela koja autor M. Mitrović navodi kao ona koja je potrebno uvažiti prilikom donošenja određenih obrazaca kulturne politike. To su načelo samodeterminacije koje označuje potrebu i postojanje određenog stupnja autonomne motivacije ljudi koji pripadaju zajednici koja, uzimajući naš primjer, slavi blagdan sv. Jurja, tj. oni koji su na bilo koji način uključeni u kulturnu politiku tog kraja. Zatim načelo kontinuiteta koje ima vrlo važnu ulogu, tj. značaj za politiku u kulturi zbog „kumulativnog karaktera kulturnog stanovništva, ali ga treba razlikovati od tradicionalizma i konzervativizma kao robovanja prošlosti i sadašnjosti u smislu njihovog što dužeg trajanja pod svaku cijenu.“ (Mitrović 1988: 325) Te načelo selektivnosti koje je izvedeno iz načela samodeterminacije, a koje u velikoj mjeri naglašava mogućnost izbora u bilo kojem trenutku određenog društveno-kulturnog procesa (od izbora ciljeva kulturne politike, pa sve do izbora samih kulturnih sadržaja). Imajući na umu sva tri prethodno spomenuta načela kulturnih politika možemo zaključiti kako unutar istih postoje brojni akteri koji imaju značajne uloge. Uz one koji organiziraju kulturna događanja i odlučuju o njihovom izgledu zadržavši u potpunosti izvorni oblik događaja ili pak dodajući neke nove elemente, ključnu ulogu imaju i mještani, odnosno, svatko od mještana tko se odluči na bilo kakav oblik sudjelovanja u obilježavanju blagdana. Kada je riječ o povorci kao načinu obilježavanju blagdana, potrebno je spomenuti i poteškoće vezane uz njega, kao na primjer njegovo gotovo potpuno izumiranje, što se izravno veže uz političku situaciju. Razlog tom gotovo potpunom prekidu obilježavanja blagdana u periodu između 60-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća bila je politička situacija unutar države i promjena u smjeru kulturnih politika. Kao i time izravno prouzrokovana briga mještana oko situacija vezanih uz ekonomski, politički, gospodarski i uopće egzistencijalni aspekt života, dok je onaj kulturni gotovo u potpunosti bio zanemaren. Zbog toga možemo govoriti o važnosti određenog političkog i društveno-povijesnog konteksta unutar definiranja kulturnih politika i njihove pozicije unutar lokalne zajednice. Upravo stanje u društvu zajedno s političkim stavovima i ekonomskom situacijom države ili zajednice izravno utječe na ljude, što je razumljivo. Obzirom da je svakom pojedincu primarna okupacija da osigura sigurnu egzistenciju sebi i svojoj obitelji, a tek sekundarno i sudjelovanje u određenim kulturnim događanjima. Iako je, kada je općina Maruševac i obilježavanje blagdana sv. Jurja u pitanju,

uvijek postojao netko tko je ukazivao na važnost blagdana za zajednicu i nije dopuštao dokidanje proslave.

Kada smo već započeli govor o kulturi i njezinom značaju za određenu zajednicu važno je napomenuti kako upravo ona ima izrazitu integracijsku funkciju i smatra se snažnim kohezivnim sredstvom. Uz sve to, tradicija neke zajednice igra, kao što to možemo vidjeti na primjeru obilježavanja blagdana sv. Jurja, iznimno važnu ulogu u konstrukciji njenog identiteta. Zbog čega je od iznimne važnosti prepoznavanje i uzimanje u obzir različitih potreba i posebnosti lokalnih zajednica od strane kulturnih politika osmišljenih na nacionalnoj razini. „Nacionalna kulturna politika utoliko mora oslušivati potrebe lokalnih zajednica ...“ (Hameršak i dr 2013: 330) Težnja zaštititi vlastitog kulturnog dobra, a samim time i verifikaciji zajednice kao one koja posjeduje određenu vrstu posebnosti, kako na lokalnoj razini, vidljiva je i na nacionalnoj. Bolje rečeno lokalna kulturna politika odraz je one nacionalne kojoj je u cilju očuvati i zaštititi kako prirodna i materijalna, tako i ona nematerijalna kulturna dobra i posebnosti.

VII. TRADICIJA MARUŠEVEČKOG KRAJA - OBILJEŽAVANJE BLAGDANA SV. JURJA

Govor o tradiciji izravno se veže uz sam identitet zajednice koja posjeduje i čuva određenu tradiciju prenoseći je s generacije na generaciju. Riječ tradicija dolazi od latinske riječi *traditio* što označava predaju, odnosno predavanje, dok se u etnologiji kao jedan od ključnih pojmova javlja i pridjev tradicionalno za koji Naila Ceribašić piše da ono označuje: „...prenošenja s generacije na generaciju i podučavanja ustaljenih postupaka, struktura, spoznaja i vrijednosti preuzetih iz prošlosti. Premda se javlja u različitim znanstvenim disciplinama, ipak je najzastupljenije u folkloristici i etnologiji.“ (2012:11) Tradicija nam omogućuje određeni kontinuitet neke prakse ili iskustva, iako se ne ograđuje od uvođenja potencijalnih promjena zbog novonastalih situacija u kojima se sama praksa s vremenom nađe. Tradicija se općenito definira kao nešto što je postalo karakteristično za određenu zajednicu ljudi, nešto što se na nekom području ustalilo kroz određen period.

Kako bi se uopće očuvalo određenu tradiciju nekog kraja, u ovom slučaju praksu obilježavanja blagdana sv. Jurja kao nematerijalne kulturne baštine unutar zajednice mještana općine Maruševac potrebno je poduzeti nekoliko različitih koraka. Neki od njih jesu istraživanje praksa i vjerovanja određenih zajednica, te zapisivanje prikupljenih podataka, koji se na temelju tih prikupljenih zapisa kasnije rekonstruiraju. Oživljavanjem tako zabilježenih praksi i vjerovanja, te upoznavanjem mlađih generacija s njima, odnosno poticanjem njihove angažiranosti u prakticiranju tih tradicionalnih praksi kraja, izravno se doprinosi njihovom očuvanju. Na potrebu zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine ukazuje nam i Lidija Nikočević u jednom od svojih radova govoreći: „Kako se moglo zaključiti, zaštita nematerijalne kulturne baštine ili žive tradicije bazira se na istraživanju i dokumentiranju, a potom i na edukaciji i transmisiji.“ (2003: 62) Tako je i u općini Maruševac prvi korak prilikom osnivanja KUD-a bio prikupiti određene informacije o tradicionalnom načinu obilježavanja blagdana među njenim mještanima, načinu na koji su blagdan mještani obilježavali generacijama prije nas. Nakon toga moglo se krenuti s okupljanjem članova i buđenjem interesa među mještanima za samu tradiciju proslave blagdana koju je karakteriziralo kićenje Jure Zelenog i sudjelovanje u povorci na čijem se čelu nalazio upravo spomenuti lik, ali i kićenje ograda i gospodarskih objekata zelenilom. Iako se takav način obilježavanja blagdana kao tradicije maruševčkog kraja kroz povijest nastavio obilježavati, on je u određenoj mjeri izmijenjen. Naime, prije osnivanja KUD-a i njegovog uključivanja u

obilježavanje te preuzimanja odgovornosti o očuvanju tih običaja, u samom oblačenju i slijeđenju Jure Zelenog kroz sela sudjelovali su isključivo muškarci, odnosno mladići. Osnivanjem KUD-a, 1998. godine, čiji je primarni cilj, kako je to napisano i na stanicama općine Maruševac, bio: „... da sakuplja, njeguje i čuva folklorno-tradicijsko bogatstvo užeg i šireg zavičaja.“¹ došlo je do određenih promjena. Najočitija promjena bila je mogućnost uključivanja žena u povorku Jure Zelenog kao središnji događaj samog obilježavanja blagdana. Do tako izmijenjenog izgleda povorke došlo je njenim obnavljanjem od strane KUD-a, koji je zbog želje za poticanjem što većeg broja mještana na sudjelovanje u povorku odlučio uključiti sve mještane, a ne samo muškarce kao što je bio slučaj prethodnih godina. Uključivanju žena, ali i djece u povorku doprinijela je i izmijenjena situacija u državi, a time i u određenoj mjeri promijenjeni stavovi mještana. Uključivanjem žena, prvenstveno članica KUD-a, te poticanjem ostalih mještana na sudjelovanje u povorci, njena se masovnost s godinama povećavala. Takvo omasovljavanje povorke rezultiralo je današnjim većim interesom za uključivanje u povorku koja se zbog popularizacije sastoji od sudjelovanja različitih udruga s prostora općine, različitih generacija mještana (od djece u kolicima, pa sve do umirovljenika), ali i posjetitelja izvan same maruševčke zajednice. Kao što sam već spomenula, unatoč takvom omasovljavanju same povorke, njeno je osnovno značenje i njena bit u obilježavanju blagdana na čelu s Jurom Zelenim kao simbolom same proslave i dalje najznačajnija unutar čitavog njenog programa.

Slikovni prilog 7. Fotografija prikazuje mještane u povorci Jure Zelenog. Fotografija je preuzeta s mrežnih stranica općine, 3. srpnja 2019.

¹ Preuzeto sa <http://www.marusevec.hr/obrazovanje-kultura-i-sport/kud-klarus/> (22. 5. 2019.)

Uz povorku, jedan od najstarijih načina obilježavanja blagdana naslijeđenih od ranijih generacija jest kićenje ograda zelenilom. Upravo je to kićenje ograda zelenilom praksa koju je svaka starija osoba kroz razgovor naglašavala kao nezaobilaznu u samom obilježavanju blagdana, obzirom na njegovo povezivanje s dolaskom proljeća i buđenjem prirode. Osim ograda, nekada je također postojala praksa kićenja zelenilom ili grančicama jorgovana gospodarskih objekata i stoke. Uz izmijenjeno značenje koje takvo kićenje ograda ima u odnosu na ono koje je ono imalo nekada, izravno se poteže i gubitak kićenja gospodarskih objekata i stoke. Uz kićenje ograda i prolaženje povorke, stariji mještani naglasak ne stavljaju ni na kakve dodatne prakse, već govore o odlasku u crkvu na sam blagdana sv. Jurja, obilnije objedovanje i samom znanju o svetkovanju blagdana. Kada već govorimo o tradiciji i povorci kao središnjem događaju proslave blagdana sv. Jurja, potrebno je spomenuti da je očuvano i mjesto okupljanja povorke. Okupljanje povorke Jure Zelenog odvijalo se ispred župne crkve, nakon čega se polako kretalo na hod kroz određena sela. Ono što je značajno jest raznovrsna uključenost mještana u proslavu blagdana sv. Jurja danas, uz njihovo naglašavanje povorke kao središnjeg i najvažnijeg događaja čitave proslave. Obzirom na to da je sam program obilježavanja blagdana sv. Jurja, a ujedno i dana općine danas znatno bogatiji u odnosu na prošlo stoljeće u kojem se proslava blagdana sastojala isključivo od kićenja ograda, povorke i njenog čašćenja. Danas se u proslavu uključuju događanja raznovrsnog karaktera, iako središnje mjesto i dalje pripada povorci Jure Zelenog. Prepoznavanje značaja povorke na čelu s Jurom Zelenim danas je među mještanima od iznimne važnosti za njegovo daljnje očuvanje. Tako i sam načelnik naglašava potrebu daljnjeg ukazivanja na važnosti povorke te minimalno nadopunjavanje programa proslave raznovrsnim spektrom aktivnosti.

Kada govorimo o tradiciji, ono što se ističe jest izjava načelnika o tome kako će nastojati današnji način obilježavanja blagdana učiniti „tradicionalnim“. Naime, promjenom općinske vlasti, a samim time i interesa vezanih uz kulturu i način realiziranja određenih planova iznesenih unutar kulturnih politika je drugačiji. Tako je dolaskom novog načelnika općine Maruševac izabranog na izborima 2017. godine i sam program obilježavanja blagdana sv. Jurja doživio određene promijene. Glavna promjena jest produljenje samog programa proslave na osam dana, unutar kojih se svaki dan održava određeno događanje, različitih, već prethodno kroz tekst spomenutih karaktera. Namjera tako proširenog programa proslave bila je uključivanje što većeg broja posjetitelja različitih generacija koje će lakše pronaći neku vrstu aktivnosti ili događaja u skladu s njihovim interesima. Takav program proslave koji uz onaj tradicionalni način i prakse obilježavanja, uključuje i zabavne, sportske, obrazovne,

društvene te religijske programe prakticira se od 2018. godine. Unutar tako organiziranog programa i dalje je njegov središnji događaj povorka Jure Zelenog. Uz njega postoje, kao što sam spomenula nadodana, suvremeno organizirana događanja i druženja koja prate taj središnji događaj obilježavanja i nadopunjuju ga sadržajem veće raznovrsnosti. Upravo je za tako organiziran program proslave blagdana sv. Jurja načelnik rekao da će težiti tome da on s vremenom zadobije pridjev „tradicionalni“. Njegov je plan zadržati i očuvati povorku Jure Zelenog kao temelj tradicije obilježavanja blagdana, ali u isto vrijeme doprinijeti što većem uključivanju mještana u proslavu.

a) Promijenjena uloga tradicionalnih načina obilježavanja blagdana

Značenja koja se upisuju u određene načine obilježavanja blagdana sv. Jurja promijenila su se, zbog čega praksa kićenja ograda, gospodarskih objekata i stoke zelenilom danas više nema ulogu zaštite od zlih sila i osiguravanja plodnosti u nadolazećoj godini. Neki od običaja danas su u potpunosti napušteni, dok je značenje onih očuvanih u potpunosti izmijenjeno. Tako je npr. običaj stavljanja grančica jorgovana i zelenila ili pak vjenčića od zelenila na stoku u potpunosti nestao. Njegovom je nestajanju doprinijelo napuštanje stočarstva, intenzivnog rada na poljima te istovremeno uvođenje radnih strojeva i tehnologije koji su zamijenili rad stoke. Uz kićenje ograda promijenjena je i uloga, odnosno značenje povorke Jure Zelenog koja je nekada služila prikupljanju svih zala, dok je danas takvo značenje u potpunosti istisnuo značaj društvene uloge. Zbog napuštanja poljoprivrede kao osnovnog načina privrede za život, polako se gube i apotropejske uloge običaja vezanih uz Jurjevo, kao što su npr. kićenje zelenilom i prolaženje Jure Zelenog selom s *trjavkom* u ruci. Sličnu je situaciju očuvanja određene prakse, ali s izmijenjenim značenjem, s izgubljenom apotropejskom ulogom navela i Jasna Čapo Žmegač u svojoj knjizi „Hrvatski uskrсни običaji“ i objasnila na primjeru nošenja grančica na blagoslov na Cvjetnicu. „I dok ljudi do danas nose grančice na blagoslov, sve je rjeđe vjerovanje u zaštitnu moć koja se nekad pripisivala blagoslovljenim biljkama.“ (1997: 89) Autorica u knjizi govori o problematičnosti istraživanja, odnosno analiziranja određenih običaja s društvenog aspekta 90-ih godina 20. stoljeća, zbog toga jer je takav društveni aspekt u proučavanju običaja u hrvatskoj etnologiji bio zanemaren. Razlog tome je, kako ona to navodi:“ Budući da je društvena perspektiva izostala iz teorijskih postavki i iz terenskih istraživanja, podaci brojnih istraživača u većini su slučajeva nedostatni za provedbu društvene analize.“ (Čapo Žmegač 1997:108) Upravo iz tog

razloga ona sama započinje s istraživanjima društvenih aspekata uskrasnih običaja mjesta Krašić u kojem je došlo do određenih promjena u značenjima načina obilježavanja uskrasnih blagdana. Ili kako ona to navodi:

„Pomak u društvenoj skupini vezan je vjerojatno uz promijene u gospodarstvu, dotično za sve manje značenje uzgoja stoke ... Pomak s uže na širu skupinu koja pripravlja krijes već sam po sebi govori o promjenjivosti običaja, a može se pretpostaviti da je u svezi s tom promjenom došlo i do promjene u funkciji običaja, premda se krijes oblikom ne razlikuje od krijesova prije stotinjak i više godina.“ (Čapo Žmegač 1997: 109)

Govor o promijenjenom značenju praksi prakticiranih od strane pripadnika određenoj zajednici, možemo povezati s obilježavanjem blagdana sv. Jurja. Proslava sv. Jurja uključivala je kićenje ograda, gospodarskih objekata i stoke zelenilom, te oblačenje Jure Zelenog u brezino granje i njegovo prolaženje selima, što se izvodilo kako bi se zaštitilo od zala i osiguralo plodnu narednu gospodarsku godinu. Značenje i uloga takvog obilježavanja blagdana danas je izmijenjena ili je on u potpunosti napušten. Takva promjena je očekivana ako uzmemo u obzir da u selima općine Maruševac više nema nijedno kućanstvo koje se bavi uzgojem npr. stoke, kao što to vidimo i na prethodnom citatu vezano uz uskrasne krijesove. Ono što je uz tako izmijenjeno značenje određenih praksi zajedničko nekadašnjoj izgradnji *vuzmenki* koje autorica Čapo-Žmegač spominje i povorke kao načina obilježavanja blagdana sv. Jurja, jest sudjelovanje isključivo muških članova zajednice. Danas je i na tom području došlo do određenih promjena, pa uz muškarce u spomenutim događajima sudjeluju žene i djeca. Uz takvo mnogobrojnije sudjelovanje u određenim događajima raste i njihova društvena uloga, zbog čega i autorica za *vuzmenke* piše:

“...uloga *vuzmenke* kao simbola zajedništva i društvenosti naselja ili njegova dijela. Organizacija cijeloga posla učvršćuje osjećaj solidarnosti i pripadnosti sudionika baš njihovu dijelu naselja. Riječ je o mikroidentitetima što ih stvaraju muškarci, ali koje usvajaju i njihove žene te posebno djeca govoreći o „našoj“ *vuzmenki*.“ (Čapo - Žmegač 1997:115)

Vidimo da su, kako *vuzmenke*, tako i sudjelovanje u povorci Jure Zelenog značajni za uspostavljanje zajedništva, očuvanje tradicija, ali istovremeno posjeduju obrazovne i društvene uloge. Iz toga možemo zaključiti kako bi potpunim zamiranjem tradicionalnog načina obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac, te kako to autorica navodi: „... nestajanje *vuzmenke* značilo bi gubitak identiteta i promjenu karaktera sela. Nestalo bi oznake sela, obilježja kojim seljani iskazuju svoju pripadnost...“(ibid :116) Zbog toga možemo govoriti o važnosti nastavljanja tradicije obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac,

povorkom Jure Zelenog koja na različite načine doprinosi i obogaćuje samu zajednicu. U maruševčkoj zajednici postoji težnja za daljnjim očuvanjem tradicije obilježavanja blagdana prvenstveno radi očuvanja jedne vrste kulturne prakse svog kraja. Uz to među zajednicom postoji svijest o važnosti tradicije obilježavanja blagdana kao razlikovne uloge u odnosu na okolne zajednice, prema tome i njegovoj ulozi u konstruiranju identiteta zajednice kao cjeline koja čuva tradiciju proslave blagdana sv. Jurja.

Osim izmijenjenog načina proslave blagdana sv. Jurja u zajednicama koje uz općinu Maruševac slave spomenuti blagdan, postoje i značajne razlike u njegovom obilježavanju unutar samih zajednica, što nam ukazuje na postojanje obilježavanja spomenutog blagdana duži niz godina, ili kako to Višnja Huzjak navodi:

„Iako je običaj ograničen na tako malo područje, zapažaju se brojne razlike od kraja do kraja u opremi ophodnika, nazivima, njihovu broju i spolu, u vremenu izvođenja ophoda kao i u održavanju živosti ili napuštanja običaja. Te brojne razlike već same upućuju na vjerojatno dosta dugo vrijeme njegova opstojanja.“ (1957:7)

U skladu s time, valja napomenuti kako danas postoje i određene razlike među pjesmama koje prate ophode, obzirom na rasprostranjenost proslave blagdana među različitim zajednicama.

b) Uloga pjesama

„Na cijelom području rasprostranjenja ophoda na Jurjevo nalazi se ovih prikazanih neko osam tipova pjesama. Gledajući ih u cjelini, sve te pjesme nemaju neke fabule. Tu se nalaze samo nabačeni neki motivi kao što je poznati iz legende o sv. Jurju i zmaju, dalje o udaji djevojke za Jurja i dr. Glavna je početna tema većine tih pjesama navještaj dolaska Zelenog Jurja a s time u vezi prestanka zime i dolaska proljeća.“ (Huzjak 1957:25)

Nekada je, kao što znamo, nezaobilazna praksa uz svaku radnju koja se izvodila bilo pjevanje pjesama, što je također bio i slučaj prilikom ophoda Jure Zelenog. Prolaženje Jure Zelenog selima bilo je praćeno različitim pjesmama, od kojih je najpoznatija bila pjesma pod nazivom: *Kuda Jura hodi, tuda pole rodi*. Iz samog naslova pjesme, koji je ujedno i njen prvi stih, možemo vidjeti ulogu pjevanja takvih pjesama i njihovog istovremenog povezivanja upravo sa spomenutim blagdanom. Pjesma govori o prolazu Jure Zelenoga kroz selo što doprinosi plodnosti područja kojim on prolazi, kao što to možemo vidjeti i iz njezinog naslova. Takve stihove možemo povezati s vjerovanjem da upravo Jura Zeleni prolazeći selom sakuplja svo zlo i na kraju ga uništava spaljivanjem na krijesu, čime istovremeno

doprinosi boljem urodu i zdravlju stoke. Nadalje pjesma govori o potrebi darivanja Jure Zelenog novcem, hranom i pićem, što je ponovo popraćeno radnjama odnosno darovima koje se kroz pjesmu zahtijeva. Za sam kraj pjesma govori o dolasku Jure Zelenog i prolasku Uskrsa, što se može povezati s prolaskom zime i buđenjem prirode, odnosno dolaskom proljeća. Takva pjesma koja se pjevala nekada, izvodi se i danas prilikom obilježavanja blagdana sv. Jurja, a izvode ju pripadnici KUD-a Klaruš. Izvođenjem tradicionalnih pjesama i plesa njeguju izvorni folklorni izričaj maruševčkog kraja. „Konceptija izvornog folklor, naime, također pretpostavlja da zajednice na sceni predstavljaju vlastite, doduše najčešće nekada živuće kolektivne prakse. U okviru te koncepcije seoske folklorne skupine izvode repertoar koji se smatra karakterističnim izrazom njihove tradicije, ...“ (Hameršak i dr. 2013: 18) Govoreći o pjesmi *Kuda Jura hodi, tuda pole rodi* i njoj sličnih koje su dio obilježavanja blagdana sv. Jurja, zapravo govorimo o još jednom dijelu tradicije tog kraja, o nematerijalnoj kulturnoj baštini i njenoj izravnoj povezanosti s blagdanom sv. Jurja. Ubrajanje pjesama i usmenih izričaja koji prate običaj proslave blagdana sv. Jurja u nematerijalnu kulturnu baštinu vidimo i na citatu iz jednoga od članaka Lidije Nikočević. Ona u svom radu piše slijedeće:

„Nematerijalna kulturna baština očituje se kroz usmene izraze i tradicije, tj. usmenu književnost (uključujući i jezik kao dio te baštine), izvedbene umjetnosti (glazba, ples, kazalište, itd.), društvene navade, običaje, rituale, proslave, potom znanja (i uz to vezane postupke) o prirodi i univerzumu te u tradicijskom rukotvorstvu, znanjima i vještinama.“ (2003: 62)

Što nam ukazuje na raznolikost akcija, događaja, znanja i vještina ubrajanih u nematerijalnu kulturnu baštinu koje je zajedno sa tradicijom obilježavanja blagdana o kojoj govorim kroz rad dio i usmena književnost, tj. pjesme koje se izvode prilikom obilježavanja.

VIII. BLAGDANA SV. JURJA I IDENTITET MJEŠTANA

Ono što mještani naglašavaju prilikom govora o blagdanu i njegovom obilježavanju jest uloga koju on ima u definiranju njihovog identiteta kao mještana općine Maruševac. Općine koja za razliku od nekih okolnih sela i mjesta koja također slave blagdan sv. Jurja, na poseban način obilježava dan tog zaštitnika. Kako bismo uopće odredili ulogu blagdana u konstrukciji identiteta zajednice, potrebno je najprije ukratko objasniti što je to identitet i zbog čega je on značajan. Za potrebe rada, unatoč brojnim definicijama identiteta koristila sam se dijelom autora Čičak-Chand i Kumpes, u kojem se identitet definira kao:

„Stoljećima je samopouzdanje i samopoštovanje bilo uporište u brojnim promjenama i razvoju neke zajednice. Stoga se svaka zajednica mora definirati kako bi mogla vjerovati u sebe. Mora steći povjerenje u svoj identitet. Mora imati osjećaj afilijacije i kontinuiteta. To znači da mora imati svoje ime, svoj prostor, svoju tradiciju i kulturu, slaganje u pogledu zajedničkog podrijetla, osjećaj istosti, zajedništva i pripadanja, pa makar i imaginarnoga.“ (1998: 181)

Pojam identiteta definira se na različite načine ovisno o znanstvenom području unutar kojega se definicija izvodi, kao npr. etnologiji i antropologiji, matematici, sociologiji i pravu. Bez obzira na brojne definicije i korištenje pojma identiteta u različitim znanstvenim područjima kao i razlikovanje različitih vrsta identiteta, značenje pojma u njegovoj biti je konstantno. On u svakom od prethodno spomenutih slučajeva označava posebnosti određene zajednice ili pojedinca u odnosu na neke druge, te svijest o tom razlikovanju i posebnostima. Tako na primjer, de Saussure navodi, da identitet određenog elementa unutar jezika konstruira upravo njegovo razlikovanje i posebnost u odnosu na njegove ostale elemente. Slično definiranju identiteta u jezika jest referiranje na njega prilikom definiranja etničkog identiteta: „Budući da etnički identitet sadrži u sebi pokazatelje zajedničkog i istoga („mi“) te pokazatelje različitoga („oni“), on je istodobno sredstvo komunikacije i sredstvo raspoznavanja među pojedincima i grupama. Drugim riječima, identitet ovisi koliko o sličnostima, toliko i o različitostima.“ (Čičak-Chand, R., Kumpes, J. 1998.) Iz čega vidimo da je temeljna odrednica identiteta uopće prepoznavanje posebnosti određenih pojedinaca ili grupa i njihovo razlikovanje od Drugih zahvaljujući upravo tim posebnostima. Blagdan sv. Jurja i njegovo obilježavanje izravno se veže, ne uz u citatu već spomenuti etnički, već uz onaj lokalni identitet mještana općine Maruševac. Upravo je taj lokani identitet koristan primjer za shvaćanje i objašnjene identiteta, jer je on taj koji njenim članovima pruža osjećaj pripadnosti. Jedan primjer posebnosti obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac jest njegova usporedba s proslavom blagdana u Svetom Đurđu koji također slavi spomenuti

blagdan, ali ne na način na koji se to prakticira u općini Maruševac. Iz čega se izravno može uvidjeti uloga koju tradicija kao posebnost neke zajednice ima u konstrukciji njezinog identiteta. Zbog toga kroz ovaj primjer možemo govoriti o određenoj praksi obilježavanja blagdana kao onoj koja ima iznimno važnu identitarnu ulogu u životima zajednice koja je takvu praksu očuvala i koja ju prakticira.

Govoreći o različitim načinima obilježavanja blagdana u različitim mjestima i obzirom na to da se čitavo vrijeme u radu govori o obilježavanju blagdana u općini Maruševac, smatram potrebno ukazati na povezanost nekog područja s određenim praksama, što možemo vidjeti i na primjeru povezanosti općine Maruševac s blagdanom sv. Jurja. Iz takve povezanosti kasnije izravno proizlazi i njihovo ispreplitanje s određivanjem identiteta mještana. Najprije je potrebno razlikovati prostor od mjesta, obzirom na to da je upravo mjesto ono čija se obilježja i značenja za razliku od onih vezanih uz prostor ne mogu svesti isključivo na geografsku lokaciju. Kada govorimo o određenim mjestima, zapravo govorimo o prostorima u koje su upisana određena značenja stvorena od ljudi koji žive ili prolaze tim prostorom. Iz toga izravno slijedi konstruiranje značenja nekog mjesta zahvaljujući ljudima koji su emocionalno involvirani u njega. (usp. Feld i Basso 1996: 9) Za razliku od prostora o kojima se govori isključivo kao o geografskim lokacijama. Upravo zbog toga blagdan svetog Jurja u općini Maruševac možemo povezivati s općinom Maruševac i mjestima koja ona obuhvaća. Može se reći da područje općine Maruševca unutar kojeg se odvija proslava blagdan sv. Jurja uzajamno s lokalnim stanovništvom stvaraju i pridaju jedno drugome značenja, a samim time i važnost. „Definicija mjesta u etnografskom smislu sadrži sljedeće: ono je određeno ljudima i osjećajima koje dijele, a koji su proizašli iz zajedničkog nastanjivanja, boravka, rada na tom mjestu. Određeno je kulturnim i društvenim, političkim i ekonomskim kontekstima.“ (Potkonjak 2014:26) Zbog toga možemo govoriti o Maruševcu kao mjestu koje ima određeno značenje i važnost za lokalno stanovništvo koje je u taj prostor upleteno emocijama. Takva se povezanost i međuovisnost izravno nadovezuje na identitet same maruševčke zajednice. Uzevši u obzir da je sv. Juraj zaštitnik općine Maruševac, sam blagdan možemo promatrati kao značajan događaj za lokalnu zajednicu, kao nešto što je dio njihovog identiteta koji se definira bivanjem dijelom lokalne zajednice. U tom smislu se i prostoru na kojem se spomenuti blagdan obilježava, odnosno prostoru na kojem žive ljudi čiji je svetac zaštitnik upravo sv. Juraj, počinju pripisivati i ugrađivati određene vrijednosti i značenja, dok se ljudi s njime emocionalno povezuju. Samim time prostor koji je do tada bio obilježen isključivo određenom geografskom dužinom i širinom postaje mjesto uz koje pojedinci vezuju određene emocije, odnosno ono postaje dio njihovog identiteta. Vlastiti se

identitet stvara u suprotnosti spram identiteta Drugih. U slučaju Maruševca, njegovi mještani svoj identitet, uz koji se vezuje i proslava blagdana sv. Jurja, konstruiraju suprotstavljajući priče koje uključuju mjesto općine Maruševac ostalim područjima koja ne slave blagdan na spomenuti način. „Pa to se posebno slavi tak kod nas, na primjer u Vidovcu više nemaš takvog običaja prelaženja povorke kroz sela. To je sam kod nas u općini tradicija, dok oni znaju desti pred ogradu male krijese.“ Iz kazivanja mještana jasno je vidljivo suprotstavljanje njihovog mjesta stanovanja, mjesta na kojem se obilježava blagdan njihovog zaštitnika, mjesta koje povezuju s svojim identitetom, s pričama o životu i mjestima stanovanja onih Drugih koji ne pripadaju njihovoj zajednici. Upravo iz toga vidimo da nam određeno mjesto omogućuje stvaranje osjećaja zajedništva i zajedničke pripadnosti. Imajući to na umu, ponovo spomenuto možemo povezati s blagdanom sv. Jurja i identitetom mještana općine Maruševac koji također pridonosi stvaranju osjećaja zajedništva i pripadnosti određenoj lokalnoj zajednici. Kada spominjemo osjećaj zajedništva potrebno je naglasiti da svatko od sudionika povorke Jure Zelenog uz naglašavanje važnosti obilježavanja blagdana na već spomenuti način kao važnog činitelja njihovog identiteta, naglašavaju i važnost proslave blagdana kao one koja im omogućava druženje. Druženje s pripadnicima svoje vlastite zajednice, ali isto tako s onima izvan nje, gdje prilikom razgovora dolazi do jasne distinkcije i naglašavanja pripadnosti maruševčkoj zajednici, isticanja razlike između „njih“ kao onih koji su došli izvana i „nas“ kao članova te zajednice čija je jedna od posebnosti obilježavanje blagdana sv. Jurja. U tom kontekstu spominjanja „nas“ i „njih“ prilikom obilježavanja blagdana i ponosa koji pripadnici „mi“ zajednice koja obilježava blagdan gaje spram njega, može se povezati s pojmovima emsko i etsko. Prilikom obilježavanja blagdana pridavanje epiteta emsko odnosi na viđenje blagdana od strane pripadnika zajednici koja ga slavi, pogled na njihovu vlastitu kulturu, odnosno pogled „iznutra“. Za razliku od toga pojam etskog gledišta u kontekstu obilježavanja blagdana definira se kao pogled na kulturno događanje „izvana“ od strane nekoga tko nije pripadnik zajednice koja taj blagdan obilježava. Primjer takvog pogleda izvan zajednice primijetila sam na ovogodišnjem obilježavanju blagdana sv. Jurja u općini Maruševac. Naime, sudjelujući u povorci pričala sam s njenim sudionicima od kojih je jedan bio i stanovnik grada Zagreba koji je također sudjelovao u tom glavnom događaju čitavog obilježavanja blagdana. On se u povorku uključio, kako sam to iz razgovora uspjela doznati, iz znatiželje proizašle iz razgovora sa svojom djevojkom koja je dio zajednice općine Maruševac. Pričajući o proslavi blagdana zaštitnika njene župe, kod njenog se dečka koji je rodnom iz Zagreba stvorio interes za prisustvovanjem u obilježavanju spomenutog blagdana. Zanimljivo je da i on sam, kao gledatelj izvana na događaj povorke Jure Zelenog, uviđa

značaj nastavljanja tradicije takvog načina proslave blagdana za zajednicu. Zbog čega, kada govorimo o prepoznavanju posebnosti određene zajednice od strane drugih, što je ujedno i jedna od sastavnica definicije identiteta, možemo spomenuti ovaj prethodno izneseni slučaj sudjelovanja jednog od stanovnika grada Zagreba u povorci Jure Zelenog. Naime, uz prepoznavanje vlastitih posebnosti, u definiranju se identiteta također ukazuje na važnost prepoznavanja spomenutih posebnosti od strane vanjskih promatrača i indiferentnih osoba, čime se zajednici daje određena vrsta priznanja i potvrđuje značaj običaja, priča i praksi koje prakticiraju ili pak materijalne kulture koju posjeduju. Takav je slučaj vidljiv na već spomenutom prepoznavanju značaja i posebnosti proslave blagdana sv. Jurja u maruševčkoj zajednici od strane jednog od stanovnika grada Zagreba. Spomenuti nam slučaj ukazuje na veliku ulogu koju tradicija i kulturna baština određenog kraja i zajednice imaju u konstrukciji identiteta njezinih članova.

IX. STAV MLADIH I VAŽNOST AKTIVNOG UKLJUČIVANJA MLADIH U KULTURNA DOGAĐANJA

U obilježavanju blagdana sv. Jurja, kao što sam već navela, sudjeluju različite generacije, od roditelja koji u povorku dovode svoju djecu, pa sve do staraca. Generacija na koju ću se u ovom poglavlju usredotočiti jesu mladi i njihovo uključivanje u povorku Jure Zelenog i ostala organizirana događanja u sklopu proslave. Kao i svi mještani mladi također imaju mogućnost uključivanja u organizirane događaje različitih karaktera. Zbog takve mogućnosti izbora neki se od njih uključuju u KUD Klaruš ili njegovu tamburašku sekciju, neki se nalaze u udruzi *Konj moj prijatelj*, neki su učlanjeni u vatrogasno društvo i tako dalje. Govoreći o KUD-u koji čini otprilike sto dvadesetak članova od kojih više od polovice čine mladi, potrebno je naglasiti da je danas najmlađa sekcija KUD-a iznimno uspješna na brojnim natjecanjima.

Slikovni prikaz 8. Fotografija prikazuje ples najmlađe sekcije KUD-a *Klaruš*. Fotografija s terenskog istraživanja u općini Maruševac tijekom 2019. godine. – Autor fotografije je Ana Mari Gašparić

Osim djece i mladih koji su članovi KUD-a ili nekih drugih udruga u povorku se uključuju, kao što sam već spomenula, djeca koja dolaze uz pratnju roditelja. U poticanju na uključivanje djece u povorku i ostala kulturna događanja najvažniju ulogu imaju upravo njihovi roditelji i okolina koja teži poticanju mladih i otvaranju mogućnosti mladima na aktivno uključivanje u kulturna događanja. Govoreći o ulozi roditelja, a samim time i obitelji u stvaranju kulturno aktivnih mladih, potrebno je napomenuti važnost prenošenja običaja. Na poticaj obitelji i njihovog aktivnog uključivanja u kulturna događanja, u ovom slučaju povorku Jure Zelenog, među mladima se stvara želja i potreba da i sami sudjeluju u takvim događanjima. Želja se javlja zbog druženja, susretanja prijatelja i zabavljanja prilikom samog ophoda, a potreba zbog njihovog postepenog shvaćanja važnosti i značaja očuvanja takvih načina obilježavanja blagdana kao nematerijalne kulturne baštine njihovog kraja. Prema tome uključivanje mladih u proslavu blagdana sv. Jurja i ostalih kulturnih događanja doprinosi kulturnom uzdizanju i cijenjenju vlastite kulturne tradicije i posebnosti svog zavičaja, ali isto tako ima i značajnu društvenu ulogu. Uključivanjem u određeno kulturno događanje, susretanjem drugih ljudi i sudjelovanjem u nekom događaju zajedno s njima razvijaju određene socijalne vještine.

Bez obzira na visok postotak mladih uključenih u KUD i njegove različite sekcije te udruge s prostora općine, postoje djeca i mladi koje ne zanima sudjelovanje u obilježavanju blagdana ili nekim drugim kulturnim događanjima. Uz one koji ni na koji način ne sudjeluju u obilježavanju blagdana sv. Jurja, postoje mladi koju u njemu sudjeluju isključivo zbog poticaja od strane starijih članova obitelji i nastavljanja tradicije. Kroz razgovor s pojedinim mladima koji se ne uključuju u povorku, došla sam do zaključka da su to većinom djeca koja završavaju osnovnu školu ili se nalaze u prvim razredima srednjih škola. Među njima nema nekog prevelikog interesa za ikakva kulturna događanja, iako bi ista mogli iskoristiti za zabavu i druženje. Uz njih postoje i oni mladi koji prestaju sudjelovati u povorci zbog odlaska na studij. Razgovarajući s nekolicinom djevojaka i mladića koji su prestali sudjelovati u obilježavanju blagdana zbog odlaska na studij, saznala sam da su se po završetku studija vratili u rodni kraj i ponovno učlanili u neku od udruga te nastavili s aktivnim sudjelovanjem u obilježavanju blagdana. Uz takve stavove i ponovno vraćanje tradiciji od strane mladih, očuvanju praksi obilježavanja blagdana sv. Jurja kao nematerijalne kulturne baštine u velikoj mjeri doprinose i inicijative KUD-a i načelnika općine, kojima teže obogatiti program i pružiti zanimljive programe za uključivanje mladih u proslavu blagdana. Uz različita organizirana događanja u sklopu obilježavanja blagdana i dana općine ove je godine postavljen reflektor na

igralište u Jurketincu, kako bi se potaknulo mlade na druženje izvan soba, laptopa, mobitela i televizija. Što je vođeno idejom da se pojačanim druženjem i razvijanjem kvalitetnije komunikacije, doprinese socijalizaciji i razvijanju kulturne svijesti među mladima, čime bi se, smatram izravno doprinijelo njihovom aktivnijem uključivanju u kulturna događanja, a samim time i u obilježavanje blagdana sv. Jurja. Iz tog razloga iznimno važnim smatram poticanje mladih na socijalizaciju, kulturno uzdizanje i aktivno sudjelovanje u kulturnim događanjima jer samim time dolazi do buđenja kulturne svijesti.

X. POPULARIZACIJA I OČUVANJE BLAGDANA SV. JURJA KAO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Blagdan sv. Jurja, odnosno njegova proslava obilježena je karakteristikama nematerijalne kulturne baštine, obzirom da se radi o praksama koje se prakticiraju prilikom obilježavanja blagdana, vjerovanjima koja se u isti upisuju, te usmenom predajom i pjesmama koje ga prate. Uz nematerijalnu kulturnu baštinu izravno se veže i UNESCO kao organizacija koja je imala ključnu ulogu u formiranju koncepcije nematerijalne kulturne baštine na svjetskoj razini. Ona se između ostaloga bavi zaštitom materijalne i nematerijalne kulturne baštine, a utemeljena je 1945. godine. U kontekstu nematerijalne kulturne baštine i uloge koju UNESCO igra u njenom očuvanju, važno je spomenuti 2013-u godinu kada je na 32. sjednici UNESCO-ve Generalne konferencije održane u Parizu usvojena *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*. Cilj je spomenute konvencije, kao što možemo vidjeti kroz tekst autorica Marijane Hameršak i Ive Pleše u knjizi *Proizvodnja baštine*: „...podići svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine, osigurati vitalnost njezinih lokalnih i nacionalnih elemenata, te time posredno utjecati i na očuvanje kulturne raznolikosti ...“ (2013: 10)

Nematerijalna kulturna baština razumijeva se kao: „... izrazi, umijeća, znanja te predstavljanja, a potom instrumenti, predmeti i kulturni prostori s tim u svezi, koje društva, grupe, a katkad i pojedinci, prepoznaju kao dio vlastite kulturne baštine.“ (Nikočević 2003: 62) Kulturna baština podijeljena je na materijalnu i nematerijalnu koja se dijeli u tri kategorije: jezik, folklorno stvaralaštvo te tradicijska umijeća i obrti, a u koje se prema tome ubraja i proslava blagdana sv. Jurja. Kada govorimo o kulturi u Hrvatskoj i njenoj zaštiti, potrebno je spomenuti 2004. godinu kada je osnovan „Odsjek za nematerijalna kulturna dobra“ i „Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu“ koje se bavi njenim proučavanjem i zaštitom. Ono zbog čega je bitno zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu, na što nam ukazuje i Nikočević u jednom od svojih radova jest: „... činjenica da suvremeni procesi globalizacije i društvene transformacije nerijetko pridonose izobličavanju i nestajanju nematerijalne kulturne baštine, često i zbog nedostatka načina i metoda da se ona (za)štiti.“ (2003: 61) Upravo je iz tog razloga bitno težiti što aktivnijem sudjelovanju u očuvanju nematerijalne kulturne baštine, kao što je to npr. obilježavanje blagdana sv. Jurja u općini Maruševac. Ono što će zasigurno doprinijeti očuvanja tradicije obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac, iznimni je značaj koji mještani pripisuju samom blagdanu. Njegovo povezivanje s identitetom,

očuvanjem tradicije, ali i njegov doprinos socijalizaciji, zabavi i određenom obliku obrazovanja. Kao što to i autorica Nikočević piše:

„Imajući na umu neprocjenjivu vrijednost i ulogu takve baštine u procesu zbližavanja ljudi i omogućivanju njihova boljeg razumijevanja, valja postići viši stupanj svijesti o njezinoj relevantnosti i važnosti njezine zaštite u zajednicama, grupama i među pojedincima, osobito među mladim naraštajima, osobito stoga što je kulturna različitost, kako je to već ugrađeno u Ustav UNESCO-a, danas najvažnija ideja te organizacije.“ (2003: 61)

Kroz citat iznesenu ulogu i važnost baštine možemo povezati sa značajem blagdana sv. Jurja za mještane općini Maruševac i njegovom zaštitom kao nematerijalne kulturne baštine. Upravo se time doprinosi ne samo očuvanju tradicije maruševčkog kraja, već se čuva i uloga koju on ima u distinkciji mještana od susjednih mjesta i konstrukciji njihova identiteta. Uz konstruiranje identiteta i očuvanje tradicije, obilježavanje blagdana također ima važnu društvenu i obrazovnu ulogu, što vidimo na temelju raznovrsno organiziranih događanja unutar programa proslave. Tako očuvana tradicija obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac, kao što možemo vidjeti iz prikupljenih podataka na terenu, njenim mještanima osigurava osjećaj pripadnosti i zajedništva te biva priznanje posebnosti u odnosu na okolna mjesta. Iznimni značaj koji zajednica upisuje u sam blagdan i prepoznavanje važnosti očuvanja već spomenutog obilježavanja blagdana, potaknuli su članove KUD-a na pisanje prijedloga za zaštitu običaja obilježavanja Jurjeva na području općine Maruševac kao nematerijalne kulturne baštine. Prijedlog su sastavili predsjednica Kulturno umjetničkog društva „Klaruš“ iz Maruševca Ana Rehvald, zajedno sa tajnikom KUD-a Zlatkom Pehardom. U sastavljenom prijedlogu zaštite obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac kao ciljeve manifestacije obilježavanja blagdana sv. Jurja navodi se sljedeće:

„ ... podizanje razine prezentacije kulturnih resursa destinacije te podizanje prepoznatljivosti proizvoda Varaždinske županije, očuvanje etnološkog, povijesnog i kulturnog nasljeđa Maruševca i Varaždinske županije kroz održavanje tradicije starog narodnog običaja maruševčkog kraja- „Jura Zeleni“ (jedini u Hrvatskoj), okupljanje mještana u cilju obogaćenja kulture življenja kroz druženje.“ (9. str. spomenutog prijedloga)

U prijedlogu je navedeno i vremensko trajanje organizacije povorke koje se proteže kroz četiri mjeseca, od siječnja pa sve do travnja, tj. samog blagdana. Neke od aktivnosti koje se odvijaju kroz taj period jesu: definiranje organizacijskog odbora i programskog sadržaja, dogovaranje sponzora, pokrovitelja i izvođača, pripremanje i uređenje prostora te na kraju promocija (radio i lokalne TV-postaje). Osim opisa aktivnosti vezanih uz organiziranje povorke i njihovog trajanja, u programu se također navode i dugoročni učinci zaštite tradicije obilježavanja

blagdana Sv. Jurja. Neki od takvih dugoročnih učinaka koji se u programu navode su: očuvanje kulturne baštine i njena prezentacija te samim time i edukacija mladih o prethodno spomenutoj kulturnoj baštini kraja. Uz sve to u programu se također ističe i potreba za uključivanjem Varaždinske županije u potporu i realiziranje manifestacije u obliku materijalne, odnosno financijske potpore. Osim materijalne potpore, aludira se i na potencijalno uvrštavanje manifestacije u *Kalendar kulturnih događanja u Županiji* uz moguće stručno usmjeravanje prema izdavanju pisanih materijala o narodnim nošnjama i običajima kraja kao nekima od posebnosti Županije. Dokumentiranje određenih tradicijskih običaja i praksi, kao i narodnih nošnji i vjerovanja od iznimne je važnosti u kvalitetnom očuvanju tradicije kraja, a time i obilježavanja blagdana sv. Jurja, ali u isto vrijeme biva i neka vrsta potvrde zajednici koje je određena tradicijska kultura dio.

Uz već spomenutu važnost pisanog dokumentiranja načina na koji se blagdan sv. Jurja obilježava, smatram da njegovom očuvanju, ali istovremeno i popularizaciji među mlađim i širim grupama ljudi u velikoj mjeri može doprinijeti audio-vizualni zapis, odnosno film. Razlog tome jest činjenica da su ljudi u velikoj mjeri prvenstveno vizualna bića, ali i današnja društvena situacija u kojoj mladi znatno više vremena provode gledajući u neki oblik tehnološke naprave, umjesto čitajući fizički dokument, knjigu ili novine. Upravo zbog toga, vjerujem da bi se snimajući film o pripremi za obilježavanje blagdana kao i samog trenutak obilježavanja, pružio trajan audio-vizualan zapis tog događaja koji bi do u detalj prikazivao točan način njegovog obilježavanja. Na taj bi se način osiguralo čuvanje tradicije obilježavanja blagdana, barem u nekom od oblika, ako ikada dođe do njegovog padanja u zaborav među zajednicom koja ga trenutno prakticira. Takvo dokumentiranje obilježavanja blagdana trebalo bi spriječiti njegovo padanje u zaborav, zbog omogućavanja pogledavanja način na koji se blagdan obilježava i potencijalno stvaranje interes za vlastitim uključivanjem u njega. Kako bi se utjecalo na poticanje ljudi na uključivanje u blagdan uz prikazivanje tako posebnog i za zajednicu značajnog načina obilježavanja blagdana sv. Jurja, predložila bih stavljanje naglasaka i na društveni aspekt samog događaja i njegovu važnost u socijalizaciji. Slično tome, samo u kontekstu izložbe govori i Nikočević koja u jednom o svojih radova govori o filmu koji doprinosi da se na:

„... određen način očuvati vještina tkanja, kao nematerijalna kategorija tradicijske baštine. Stoga je sasvim jasno da većina novih etnografskih izložbi i stalnih postava sadržava niz ekrana na kojima je moguće vidjeti običaje i rituale (...), plesove, izvođače tradicijske glazbe.“ (2003: 65)

Iako još uvijek nije snimljen film o obilježavanju blagdan sv. Jurja u općini Maruševac kao njegovoj tradiciji, ipak postoji medijska popraćenost povorke Jure Zelenog, a samim time i neki oblik njezinih video zapisa. Video zapisi koji će također i kontinuirano pratiti tijek očuvanja, mijenjanja i prakticiranja određenih radnji, praksi i običaja. Iz tako na određen način promijenjenog, nadopunjenog načina obilježavanja blagdana, u odnosu na njegovo obilježavanje nekada, vidimo da je baština zapravo nešto novo. Nešto što ovisi o vremenu u kojem se stvara i ljudima koji ju stvaraju, što također možemo vidjeti iz citata Barbare Kirschenbaltt-Gimblett čije riječi u svom radu spominje Lidija Nikočević, a koja piše ovako: „Doista, bez obzira što izgleda staro, baština je zapravo nešto sasvim novo. To je novi način kulturnog stvaralaštva u sadašnjosti koji ima svoje korijene u prošlosti.“ (2012:7) Ono što se time želi reći jest da nematerijalna kulturna baština jednostavno ne postoji, ne pojavljuje se sama od sebe, već je ovisna o ljudima i njihovom stvaralaštvu. „Ako je, nadalje, materijalna baština u određenom smislu teritorij, tada se po toj logici može reći da je nematerijalna baština zajednica.“ (Hameršak i dr. 2013: 55) Ljudi kao oni koji pripadaju određenoj zajednici jesu ti koji stvaraju, oblikuju i prakticiraju određene prakse, čijim dugogodišnjim prakticiranjem u tim zajednicama, iako u donekle izmijenjenom izdanju, dolazi do toga da one postaju nematerijalna kulturna baština zajednice i kraja u kojem one borave.

Upravo zbog prisutnosti tako izmijenjenih elemenata unutar načina na koje se obilježavanja blagdan sv. Jurja možemo govoriti o tradiciji maruševčkog kraja, ali ne i o tradicionalnom načinu obilježavanja blagdana. U kontekstu toga potrebno je zapitati se u kojoj mjeri mi zapravo možemo govoriti o povorci Jure Zelenog kao „tradicionalnom“ načinu obilježavanja blagdana, obzirom na to da je i sama povorka doživjela određene promjene tijekom godina. Njeni sudionici su se, kao što smo vidjeli, izmijenili, kao i značenja koja ona ima za mještane. Upravo je zbog toga vrijedno promišljati i dodatno propitati poziciju koju povorka Jure Zelenoga zauzima u zajednici i koji joj se epiteti mogu pripisati. No, ono u što možemo biti sigurni jest postojanje tradicije obilježavanja blagdana sv. Jurja unutar zajednice općine Maruševac. Zajednice koja teži nastaviti s aktivnim očuvanjem proslave blagdana kao nematerijalne kulturne baštine koja je podložna promjenama ili kako to Tvrtko Zebec navodi: „Upravo nematerijalna baština u svojoj je biti promjenjivog karaktera, s mnoštvom varijanti i različitih mogućnosti izvedbe, ovisi o trenutku, izvođaču pojedincu ili skupini.“ (Hameršak i dr. 2013: 324) Što nam upravo ukazuje na prethodno spomenutu promjenjivost obilježavanja blagdana kroz godine, kao i njegovo istovremeno očuvanje zahvaljujući mlađim generacijama

i njihovom iskorištavanju mogućnosti suvremenog doba u korist čuvanja tradicije obilježavanja spomenutog blagdana.

XI. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Pripremajući se i istražujući o nematerijalnoj kulturnoj baštini, njenom nastajanju i zaštiti, ali i kulturnim politikama lokalne zajednice koje je neka nematerijalna kulturna baština dio, na primjeru obilježavanja blagdana sv. Jurja u općini Maruševac, dolazi se do mnogo zanimljivih podataka. Otkrivamo značaj koji obilježavanje blagdana ima u životima mještana, njihove uloge u očuvanju spomenutog običaja, poziciju lokalne vlasti spram istoga i kulturnim politikama izravno povezanim s obilježavanjem blagdana kao tradicije kraja. Prikupljanje građe prilagodila sam težištu rada postavljenom na kulturnim politikama i značaju koji određeni blagdan ima za zajednicu koja ga prakticira. Prije odlaska na teren osmislila sam pitanja i natuknice kao orijentir daljnjeg istraživanja koje se temeljilo na proučavanju literature, promatranju sa sudjelovanjem, razgovoru s mještanima i provođenju intervjua. Tako organizirana metodologija poslužila mi je najprije upoznavanju s potrebnim definicijama i shvaćanju pojmova neophodnih za razumijevanje problematike koju rad postavlja. Neposredno nakon toga na red dolazi i odlazak na teren i prikupljanje podataka koji se u ovom slučaju odnose na proslavu blagdana u suvremeno doba, s njim povezanim kulturnim politikama, obliku u kojem je taj blagdan očuvan u odnosu na njegovo obilježavanje prijašnjih desetljeća i sl.. Podatke potrebne za izradu rada prikupila sam sudjelujućim promatranjem uz razgovor sa sudionicima proslave, ali i intervjuirajući načelnika općine te predsjednicu KUD-a i organizatoricu povorke koja i danas zauzima središnje mjesto u proslavi blagdana. Oblik povorke, odnosno u nju uključeni sudionici razlikuju se od njezinog sastava zastupljenog do 60-ih godina 20.stoljeća. Osim izmijenjenog oblika i značenja povorke, izmijenila su se i značenja koja zajednica pripisuje drugim oblicima obilježavanja blagdana, kao npr. kićenje ograda i gospodarskih zgrada zelenilom. Takve prakse gube apotropjeske moći koje su im mještani nekada pripisivali te se one prakticiraju isključivo zbog sprječavanja njihovog padanja u zaborav i osiguravanja nastavka tradicije ili kao što je slučaj s povorkom, zadobivaju iznimno značajne društvene uloge za zajednicu. Uz spomenutu društvenu ulogu koju proslava ima u životima mještana, socijalizirajući i obrazujući mlade te potičući njihovo aktivno uključivanje u kulturna događanja, blagdan i njegovo obilježavanje kao tradicija kraja ima značajnu ulogu u konstrukciji identiteta mještana. Ono im omogućuje distingviranje od ostalih zajednica i što je još važnije pruža članovima zajednice osjećaj pripadnosti. Osim prethodno spomenutih izmjena u značenjima koja se pridaju blagdanu, do promijene je došlo i unutar samog

programa proslave koji u odnosu na nekadašnje obilježavanje koje je uključivalo povorku i kićenje zelenilom, uključuje znatno bogatiji spektar događaja. Uz povorku koja je i dalje središnji događaja proslave i kićenje ograda zelenilom u program su uključena brojna događanja sportskog, zabavnog, religijskog i obrazovnog tipa. Bez obzira na tako nadopunjen program proslave, ono što je bitno jest činjenica da je njegova suština, zajedno sa središnjom namjerom očuvanja obilježavanja blagdana kao tradicije, ostala nepromijenjena. Upravo zbog toga možemo govoriti o tradiciji maruševčkog kraja i težnji njegovih članova da nastave s njenim prakticiranjem, ali ne i o tradicionalnom načinu obilježavanja blagdana. Razlog zbog kojeg je nedosljedno govoriti o tradicionalnom načinu obilježavanja blagdana jest njegova izmijenjena forma, kako povorke kao njegovog središnjeg događaja, tako i nadopunjavanja programa novo osmišljenim aktivnostima. Osim takvog razlikovanja očuvanja tradicije obilježavanja blagdana od tradicionalnog načina obilježavanja, u radu se ukazuje na značaj koji nematerijalna kulturna baština ima za zajednicu iz koje spomenuta baština potječe ili u kojoj se ista prakticira. Ukazuje se na ulogu njezine zaštite kao i na uloge koje različite generacije igraju u čitavom procesu stvaranja, čuvanja i prakticiranja nematerijalne kulturne baštine određene zajednice. Potrebno je navesti i cilj rada odnosno ukazivanje na važnost i ulogu kulturnih politika u očuvanju tradicije pojedinih lokalnih zajednica i iznimnu važnost koju igraju svi pojedinci zajednice spremni na aktivno uključivanje u kulturni život. Kada već govorim o pojedincima iz zajednice koji se aktivno uključuju u kulturna događanja, u ovom slučaju obilježavanje blagdana, kao što sam već kroz tekst spomenula, njih možemo podijeliti u dvije skupine. Pojedince koji se aktivno uključuju u sam trenutak obilježavanja blagdana, tj. sudionike i one koji doprinose omogućavanju proslave blagdana, ali se ne uključuju u sam trenutak njegovog obilježavanja, tj. dionici. Neovisno o spomenutoj razlici svatko od njih na određen način doprinosi omogućavanju proslave blagdana, a samim time i kulturnom životu svoje zajednice, kao i izravnom očuvanju obilježavanja spomenutog blagdana kao tradicije vlastitog rodnog kraja.

XII. LITERATURA

1. Belaj, Vitomir. 1998. *Hod kroz godinu*. Zagreb. Golden marketing.
2. Ceribašić, Naila. 2012. *O tradicijskom i tradicionalnom u hrvatskoj etnologiji, folkloristici i etnomuzikologiji*. Zagreb. DAF.
3. Ceribašić, Naila i Marks, Ljiljana. 2009. *Izazov tradicijske kulture: svečani zbornik za Zoricu Vitez*. Zagreb. Institut za etnologiju i folkloristiku.
4. Čapo Žmegač, Jasna. 1997. *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX.stoljeća: svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica*. Zagreb. Golden Marketing.
5. Čičak-Chand, Ružica i Kumpes, Josip. 1998. *Etničnost, nacija, identitet*. Zagreb. Naklada Jesenski i Turk.
6. Feld, Steven i Basso, Keith. 1996. *Senses od place*. New Mexico. School of American Research.
7. Gavazzi, Milovan. 1991. *Baština hrvatskoga sela*. Zagreb. Otvoreno sveučilište.
8. Gavazzi, Milovan. 1991. *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb. Hrvatski sabor kulture.
9. Hameršak, Marijana et al. 2013. *Proizvodanja baštine: Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. Zagreb. Biblioteka nova etnografija.
10. Huzjak, Višnja. 1957. *Zeleni Juraj*. Zagreb. Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
11. Kalanj, Rade. 1998. „Država i kultura“ *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja* 7(4): 343-355.
12. Labus, Mladen. et al. 2014. *Identitet i kultura*. Zagreb. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
13. Marjanić, Suzana. 2009. „Zmaj i junak ili kako ubiti zmaja na primjeru međimurskih predaja o grabancijašu i pozoju“ *Institut za etnologiju i folkloristiku* 46(2): 11-36.
14. Mitrović, Milovan.1988. „Selo i kulturna politika“ *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja* 26(101/102): 321-332.
15. Nikočević, Lidija. 2012. „Kultura ili baština- problem nematerijalnosti“ *Etnološka bina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva* 42(35): 7-56.
16. Nikočević, Lidija. 2003. Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima - pogled etnologa. U: *Informatica Museologica*, ur. Lada Dražin-Trbuljak, 61-69 . Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar.

17. Posavec, Stanko. 1988. „Kultura i kulturna politika“ *Politička misao: časopis za politologiju* 25(3): 18-27
18. Potkonjak, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb. Hrvatsko etnološko društvo.
19. Škrbić Alempijević, Nevena et al. 2016. *Misliti etnografski: Kvalitativni pristupi i metode u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zagreb. Hrvatsko etnološko društvo.
20. Vitez, Zorica i Muraj, Aleksandra. 2001. *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*. Zagreb. Barbat.

Mrežne stranice:

21. Općina Maruševec _ Službene stranice općine. URL: <http://www.marusevec.hr/obrazovanje-kultura-i-sport/kud-klarus/> (22.5.2019.)

Popis kazivača:

Ana Rehvald, Maruševec nedaleko od Varaždina, datum intervjua 11. svibnja 2019. u Maruševcu

Damir Šprem, Maruševec nedaleko od Varaždina, datum intervjua 25. travnja 2019. u Maruševcu

Napomena: provela oko 20-ak ili više neformalnih razgovora s mještanima općine Maruševec i posjetiteljima događaja organiziranih unutar proslave blagdana; podatci o kazivačima dostupni su kod autorice i u arhivi Odjela